

Jona

Rechtvaardigheid over Ninive

Raymond R. Hausoul

JONA
Rechtvaardigheid over Ninive

Jona

Rechtvaardigheid over Ninive

Versie: 20.05 (december 2020).

Dr. Raymond R. Hausoul

© 2020 Raymond R. Hausoul

Vind de nieuwste materialen op <https://raymondhausoul.be>.

60-18701-112362

© 2020 –All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced or be shared in any form
without permission in writing from the autor.

Jona

Rechtvaardigheid over Ninive

Raymond R. Hausoul

Inhoudsopgave

1 Inleiding op het boek Jona.....	9
1.1 Het boek Jona.....	9
1.2 Over de persoon Jona.....	10
1.3 De schrijver van Jona.....	11
1.4 Datering van het Bijbelboek.....	11
1.4.1 Linguïstiek.....	11
1.4.2 Nationalisme en exclusivisme.....	12
1.4.3 Historische onjuistheden.....	12
1.4.4 Conclusie.....	13
1.5 Canonieke plaats.....	13
1.5.1 De relatie tussen de Twaalf.....	14
1.6 De stijl van het boek Jona.....	16
1.7 De historische geloofwaardigheid van het boek Jona.....	17
1.7.1 Aanwijzingen dat het boek Jona fictie bevat.....	17
1.7.2 Aanwijzingen dat het boek Jona feiten bevat.....	18
1.8 Literaire indeling.....	18
1.8.1 Jona in de hoofdrol.....	19
1.8.2 Het lopen met God.....	19
1.8.3 Parallellisme.....	19
1.9 Vragen.....	19
2 Schematisch overzicht van Jona.....	21
3 1:1-17 – Weglopen voor God.....	23
De stad Nineve.....	25
Tarsis.....	28
Jona en de grote vis.....	32
4 2:1-10 – Teruglopen naar God.....	35
Psalmcitaten in Jona 2.....	36
5 3:1-10 – Lopen met God.....	41
De Assyrische koningen.....	44
6 4:1-10 – Vooruitlopen voor God.....	47
7 Literatuur.....	53

Over de auteur

Dr. Raymond R. Hausoul (1979) heeft een doctorsgraad in de theologie (Leuven, *Evangelisch Theologische Faculteit*, 2017). Hij is predikant in Ieper en spreekt regelmatig in andere kerken.

Naast zijn verbondenheid als spreker en docent aan verschillende organisaties is hij wetenschappelijk onderzoeker aan de ETF. Zijn onderzoek richt zich op de thematiek van de nieuwe schepping, het koninkrijk van God en de vernieuwing door Gods Geest. Raymond is gehuwd met Belinda en beiden genieten van hun twee zonen, Adriël en Ilja.

<https://raymondhausoul.be>

Afkortingen van Bijbelboeken

Gn	Genesis	Js	Jesaja	Rm	Romeinen
Ex	Exodus	Jr	Jeremia	1Ko	1 Korintiërs
Lv	Leviticus	Kl	Klaagliederen	2Ko	2 Korintiërs
Nm	Numeri	Ez	Ezechiël	Gl	Galaten
Dt	Deuteronomium	Dn	Daniël	Ef	Efeze
Jz	Jozua	Hs	Hosea	Fp	Filippenzen
Re	Rechters	Jl	Joel	Ko	Kolossenzen
Rt	Rut	Am	Amos	1Ts	1 Tessalonicenzen
1Sm	1 Samuël	Ob	Obadja	2Ts	2 Tessalonicenzen
2Sm	2 Samuël	Jn	Jona	1Tm	1 Timoteüs
1Kn	1 Koningen	Mi	Micha	2Tm	2 Timoteüs
2Kn	2 Koningen	Na	Nahum	Tt	Titus
1Kr	1 Kronieken	Hk	Habakuk	Fm	Filemon
2Kr	2 Kronieken	Sf	Sefanja	Hb	Hebreeën
Ea	Ezra	Hg	Haggai	Jk	Jakobus
Ne	Nehemia	Zc	Zacharia	1Pt	1 Petrus
Es	Ester	Ml	Maleachi	2Pt	2 Petrus
Jb	Job	Mt	Matteüs	1Jh	1 Johannes
Ps	Psalmen	Mc	Marcus	2Jh	2 Johannes
Sp	Spreuken	Lc	Lucas	3Jh	3 Johannes
Pr	Prediker	Jh	Johannes	Jd	Judas
Hl	Hooglied	Hd	Handelingen	Op	Openbaring

Andere werken

Tob	Tobit	2Mak	2 Makkabeeën	Bjr	Brief van Jeremia
Jud	Judit	Wijs	Wijsheid	TDn	Daniël (Grieks)
TEs	Ester (Grieks)	Sir	Sirach	Man	Manasse
1Mak	1 Makkabeeën	Bar	Baruch		

1 Inleiding

Is God een God der Joden alleen?
En is Hij het niet ook der heidenen?
Ja, ook der heidenen'
(Romeinen 3:29).

1.1 Een bekend Bijbelboek

Jona is een van de bekendste Bijbelverhalen. Bijna iedereen heeft wel een gehoord van Jona en de walvis. Jona is een buitengewoon Bijbelboek dat sterk tot onze verbeelding spreekt en volledig afwijkt van alle andere profetische boeken. Hij is de meester van de Houd-God-Veiligclub.¹

Het is een didactisch profetisch werk dat ons bewust maakt van Gods soevereiniteit. God stuurt Jona naar het helse Nineve en als hij wegloopt stuurt Hij een heftige storm en allesverslindende zeedieren op hem af. Jahweh is de oppermachtige in dit boek. Hij 'gooit' een stevige wind op de zee (Jn1:4), Hij laat een vis Jona inslikken (1:17) en uitspugen (2:11). Hij laat een wonderboom groeien en roept een zwoele oostenwind (3:6-8). Naast God als hoofdpersoon, spreekt het boek ook over Jona. We zien overduidelijk een contrast tussen beiden. Hoewel Jona ontrouw is aan zijn opdracht, is Jahweh trouw aan zijn verlangen. God is consistent, Jona is inconsistent. Vandaar klinkt meteen voor de lezer in dit Bijbelboek door: 'Wordt niet als deze profeet! Handel niet als Jona!' De lezer wordt daardoor bepaald bij het karakter van God en zijn ongehoorzame dienstknecht en leert de eigen Jona in hemzelf onder de wil van God te plaatsen. Op die wijze kan Jona de Petrus van het Oude Testament worden genoemd.

Orthodoxe joden lezen het boek traditioneel vanaf de zesde eeuw na Christus op de Grote Verzoendag.² De jood erkent daarbij dat hijzelf een Jona is die wegloopt voor zijn taak om licht voor de wereld te zijn. Diep in zijn hart zegt hij: 'Jona, dat ben ik'. Net als Jona heeft hij de taak om de boodschap van Jahweh aan de volken te verkondigen.³ Zo ontstaat er een

1 M. Buchanan, *Jouw God is te veilig* (Vaassen:Medema, 2006), 54.

2 Babylonische Talmoed, traktaat *Megilla* 31a; A. Jellinck, *Midrasj Jonah* (Jerusalem:Wahrmann, 1967), 96-105.

3 D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 479.

diepe verbinding tussen het trouwe Israël en Jona die beiden Gods boodschap dienen te verkondigen voor de volken. Vanuit dit perspectief hebben christelijke uitleggers van alom een vooruitwijzing in Jona gezien van de joden die moeilijkheden ermee hebben dat Gods evangelie ook aan de volken verkondigd wordt (vgl. Hd22:21-22).⁴

1.2 Wie was Jona?

Jona kwam uit het tienstammenrijk Israël zijn naam betekent ‘duif’. Ondanks dat deze betekenis vreemd in onze oren klinkt, draagt ook de vader van de apostel Petrus deze naam (Mt16:17). We hoeven er vandaar geen speciale symbolische betekenis achter te zoeken – iets dat zelden gebeurt in de Bijbel.⁵

Jona was een zoon van Amittai (Jn1:1; bet. ‘mijn waarheid’) en wordt veelal gezien als de Jona uit Gath-Hefer dat in de stam Zebulon, het latere Galilea, lag (2Kn14:25; Jz19:13). Als dat juist is leefde de profeet tijdens de regering van Jerobeam II (793-753vC).⁶ Een moeilijkheid bij die gedachte is dat Nicodemus niet wist van een profeet uit Galilea (Jh7:52).

De profeet Jona heeft in het christendom dikwijls een negatieve bijklank gekregen. Hij is de profeet met het moeilijke karakter. De man die wegrent van zijn verantwoordelijkheden en Gods opdracht tegenspuutert. Jona is de persoon die verontwaardigd is als Jahweh de stad Nineve niet laat vergaan. Hij is degene die in het laatste hoofdstuk van het boek door Jahweh zelf vandaar terechtgewezen wordt en geen resonantie meer biedt op de vraag die God hem stelt. Het is opvallend dat in het jodendom de kijk op Jona genuanceerder is. Ondanks dat men de zonden die Jona doet niet wil verbergen, is er zelfs groot respect voor de profeet. Zo schrijft de Midrasj bij de Psalmen:⁷ ‘Jona, de zoon van Amittai, was een volledig rechtvaardige man. Hij werd beproefd toen de vis hem inslikte en toen hij in de diepte van de zee zonk. Toch stierf hij niet [...] zodat Jona levend de heerlijkheid binnenging, in de hof van Eden.’ De schrijver van de Midrasj ziet daardoor Jona als een mogelijke Messiaanse figuur. Het toont ons dat het voor de lezer moeilijk blijft om vandaar Jona in te kunnen delen tussen schurk en held.

4 Vgl. E. Bickerman, *Four Strange Books of the Bible* (New York:Schocken, 1967), 16; M. Fishbane, ‘Jonah,’ *Encyclopedia of Religion*, red. M. Eliade (New York:Macmillan, 1987).

5 D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 431.

6 J.D. Hannah, *Jona* (ATEA 3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 557.

7 *Midrasj bij de Psalmen* 26.7.

1.3 Schrijver

Het is opvallend dat Jn in de derde persoon is geschreven. Er wordt gesproken over Jona vanuit het perspectief van iemand anders (Jn1:3,5,9,12; 2:1; 3:4; 4:1,5,8-9). Nu hoeft dat niet meteen te betekenen dat Jona niet als auteur achter het boek kan schuilgaan. De profeet kan er bewust na zijn ervaringen voor gekozen hebben om zichzelf niet op de eerste plaats te zetten of het verhaal door iemand anders hebben laten optekenen. Het Bijbelboek zelf verzwijgt ons in elk geval wie de precieze auteur ervan is.

Soms wordt er vanuit de verleden tijd in het slot van Jn3:3 ('Toen stond Jona op en ging naar Nineve, overeenkomstig het woord van Jahweh. Nineve was een geweldig grote stad, van drie dagreizen.') gesuggereerd dat de schrijver leefde na de verwoesting van Nineve in 612v.Chr. Nu kan deze vorm ook gebruikt worden om het geweldig en groot zijn van Nineve te benadrukken. Het lijkt immers vreemd dat latere lezers niet geweten zouden hebben dat het vroegere Nineve groot en geweldig was geweest.

Magonet heeft ten slotte nog gewezen op de parallel van Jn3:9 met Jl2:14 en Jn4:2 met Jl2:13.⁸ Daardoor lijkt de schrijver in de lijn van Joël te staan en gedateerd te worden rondom deze tijd.

1.4 Datering

De gebeurtenissen in het Bijbelboek Jona passen historisch het beste in de achtste eeuw. Ninive als stad bestaat immers nog (<612vC) en volgens 2Kn14:25 leefde Jona in de eerste helft van de achtste eeuw.

Toch denkt het merendeel van de uitleggers dat het verhaal van Jona pas later werd opgeschreven. Dat zou zijn gebeurd in of na de ballingschap tussen de zesde en vierde eeuw voor Christus.⁹ Hoofdredeenen voor deze late datering zullen hieronder worden besproken.

1.4.1 Linguïstiek

Linguïstisch gebruikt Jona karakteristieke Aramese woorden en uitdrukkingen die dateren van in of na de ballingschap. Vooral parallellen met andere Bijbelboeken die spreken over een tijd na de ballingschap, ondersteunen die gedachte. Leslie Allen dateert het Bijbelboek Jona

⁸ J. Magonet, *Form and Meaning: Studies in Literary Techniques in the Book of Jonah* (Frankfurt:Lang, 1976), 77-79.

⁹ Jack M. Sasson, *Jonah: A New Translation with Introduction, Commentary, and Interpretation*, Anchor Bible 24B (New York: Doubleday, 1990), 26-27.

daardoor in de vijfde of vierde eeuw voor Christus.¹⁰ James Limburg is voorzichtiger met deze conclusie vanuit het taalgebruik en ziet deze karakteristieken niet meteen als doorslaggevend bewijs.¹¹ Uit het diepere onderzoek van George Landes hiernaar blijkt dat veel van hetgeen wordt toegeschreven aan een tijd na de ballingschap, ook aanwezig is in andere teksten die gedateerd worden voor de ballingschap.¹² Het is ook mogelijk dat de afwijkingen in de taal die het Bijbelboek Jona kent, voorkomen vanuit het noordelijke dialect in Israël dat sterk beïnvloed was door het Kanaänitisch en Fenicië.¹³ Voor Desmond Alexander is dat juist een sterke reden om aan te nemen dat het Bijbelboek Jona geschreven werd in de zesde eeuw voor Christus.¹⁴

1.4.2 Nationalisme en exclusivisme

Een andere reden om het Bijbelboek Jona te dateren in de tijd na de ballingschap, ziet Otto Eissfeldt in het nationalisme en exclusivisme die de profeet Jona kenmerken. Zulk een nationalisme past volgens hem beter in de tijd van Ezra en Nehemia, als het joodse volk zich afzet tegen alle andere volken.¹⁵ Deze gedachte van Eissfeldt wordt echter de laatste jaren losgelaten, omdat juist de thematiek van de gemengde huwelijken, die een belangrijke rol speelde in de tijd na de ballingschap, volledig ontbreekt in het Bijbelboek Jona.¹⁶ Het nationalisme dat doorklinkt bij de profeet Jona is wat dat betreft niet uniek voor de tijd na de ballingschap. Ook in de tijd voor de ballingschap kenmerkt Israël zich door een sterk nationaal besef (cf. Gn12:3; Ps9:8; 22:27-28; 72:17; 96:1vv.; Js2:2-4; 11:10; 25:6-8; 52:15; 56:7; Mi4:1-3).

1.4.3 Historische onjuistheden

Volgens een groot aantal uitleggers bevat het Bijbelboek Jona historische onjuistheden. Als voorbeeld zijn te noemen: Ninive werd pas in de zevende eeuw – twee eeuwen na het optreden van de profeet Jona

10 Leslie C. Allen, *The Books of Joel, Obadiah, Jonah, and Micah*, New International Commentary on the Old Testament (Grand Rapids: Eerdmans, 1976), 188.

11 James Limburg, *Jonah: A Commentary*, Old Testament Library (Louisville: Westminster/John Knox, 1993), 29.

12 George M. Landes, "Linguistic Criteria and the Date of the Book of Jonah," *Eretz Israel* 16 (1982): 147-170; Vgl. Oswald Loretz, "Herkunft Und Sinn Der Jona-Erzählung," *Biblische Zeitschrift* 5 (1961): 18-29.

13 Landes, "Linguistic Criteria and the Date of the Book of Jonah," 163.

14 T. Desmond Alexander, "Jonah and Genre," *Tyndale Bulletin* 36 (1985): 55.

15 Otto Eissfeldt, *The Old Testament: An Introduction. The History of the Formation of the Old Testament* (Oxford: Blackwell, 1966), 405.

16 Ronald E. Clements, "The Purpose of the Book of Jonah," in *Congress Volume Edinburgh 1974*, Supplements to *Vetus Testamentum* 28 (Leiden: Brill, 1975), 16-28.

(2Kn14) – de hoofdstad van Assyrië, de stad wordt groter beschreven dan ze ooit was (3:3), een ‘koning van Ninive’ is onbekend in de geschiedenis.¹⁷ Deze historische onjuistheden wijzen erop dat de schrijver van dit Bijbelboek een lange tijd na de gebeurtenissen leefde. Toch zijn de bovenstaande vaststellingen onjuist: Nergens typeert het Bijbelboek Ninive als hoofdstad van Assyrië. De stad wordt enkel beschreven als een grote stad.¹⁸ De idee dat Jn3:3 de grote van de stad Ninive beschrijft is onterecht, zoals blijkt uit de commentaar. Eveneens werd ook de uitdrukking ‘koning van Ninive’ voor de koning van Assyrië gehandhaafd in de tijd waarin Jona volgens 2Kn14 leefde. Een parallel hiermee vormt de aanduiding ‘koning van Samaria’ in 1Kn21:1 als aanduiding voor de koning van geheel Israël.¹⁹ Verblijfplaats voor de koning was Ninive tijdens de regering van Tiglath-Pileser I (1114-1076), Assurnasirpal II (883-859) en Sargon II (722-705). Dat wijst erop dat de historische gegevens in het Bijbelboek Jona correct zijn en impliceren dat dit Bijbelboek ontstond in de tijd voor de ballingschap.

1.4.4 Conclusie

Hedendaags onderzoek toont dat er geen problemen zijn met een datering van het Bijbelboek Jona in de tijd voor de ballingschap. Doordat Jona als profeet leeft in de tijd van Jerobeam II (2Kn14), ligt het voor de hand om het Bijbelboek te dateren in de achtste eeuw.²⁰

1.5 Canonieke plaats

Vanwege de afwijking die het boek Jona heeft tegenover de andere profetische boeken kwam de vraag op of Jona wel zijn plaats had tussen de profeten. Zijn verhaal paste ook naast dat van Elia, Elisa of Daniël.²¹ Budde stelt dat Jona alleen bij de twaalf kleine profeten kwam om hun aantal op twaalf te brengen.²² Anderen dachten dat het vanwege zijn omvang daar terecht kwam. Hierin kwam verandering door het onderzoek naar de relatie tussen de twaalf kleine profeten.

17 Allen, *The Books of Joel, Obadiah, Jonah, and Micah*, 186.

18 Hans W. Wolff, *Obadiah and Jonah* (Minneapolis: Augsburg, 1986), 77, 99.

19 Douglas K. Stuart, *Hosea-Jonah*, Word Biblical Commentary 31 (Dallas: Word Books, 1987), 441.

20 Billy K. Smith and Franklin S. Page, *Amos, Obadiah, Jonah*, New American Commentary 19B (Nashville: Broadman & Holman, 1995), 209; John H. Walton, *Jonah*, Bible Study Commentary Series (Grand Rapids: Zondervan, 1982), 71–72.

21 Stuart, *Hosea-Jonah*, 443.

22 K. Budde, ‘Vermutungen zum “Midrasch des Buches der Könige”,’ *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 12 (1892): 40–43.

1.5.1 De relatie tussen de Twaalf

De twaalf kleine profeten zijn vanouds opgevat als één samenhangend geheel. De joodse schrijver Jezus Sirach sprak zo in de in de tweede eeuw voor Christus al van de ‘twaalf profeten’ (Sir49:10). Elke canonlijst vanaf die tijd herhaalt die gedachte.²³ In het Bijbelboek Handelingen verwijst de auteur dan ook naar deze twaalf profeten met de term ‘profeten’ (7:42; 13:40). De twaalf vormden één geheel en waren onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het ging volgens Hiëronymus om ‘één boek van de Twaalf profeten’. Aurelius Augustinus (354-430) koos ervoor om deze ‘rol van de twaalf’ aan te duiden als de ‘kleine profeten’.²⁴ ‘Klein’ verwees hierbij niet naar het belang, maar naar de geringe lengte van 1050 verzen die de twaalf profeten samen in beslag namen. Hun lengte was namelijk veel korter dan dat van de grote profeten. Ezechiël bestond bijvoorbeeld uit 1273 verzen.

Qua indeling kozen de joden er bij de samenstelling van de Twaalf voor om, zolang het noordrijk Israëel bestond, telkens een profeet die zich richt tot Israëel af te wissel met een profeet die zich richt tot Juda. Na de val van het noordrijk profeten de laatste drie profeten enkel nog in het zuidrijk. Paul House verdeelt de kleine profeten tevens in drie gedeelten:²⁵ Verbond en kosmische zonden (Hs-Mi), verbond en kosmische straf (Na-Sf) en hoop en herstel (Hg-Ml). Hierdoor ontstaat de volgende indeling:

Voor de ballingschap						Na de ballingschap					
VERBOND EN KOSMISCHE ZONDEN						VERBOND EN KOSMISCHE STRAF			HOOP EN HERSTEL		
N	Z	N	Z	N	Z	N	Z	N	Z	Z	Z
Hosea	Joël	Amos	Obadja	Jona	Micha	Nahum	Habakuk	Sefanja	Haggai	Zacharja	Maleachi

Uit de afzonderlijke boeken blijkt dat de kleine profeten in deze volgorde ook thematisch met elkaar verbonden zijn. Onderstaande observaties verduidelijken dit:

23 4QXIIa,c,e,g; 8HevXIIgr; E. Earle Ellis, “The Old Testament Canon in the Early Church: Biblical Interpretation in the New Testament Church,” in *Mikra: Text, Translation, Reading, and Interpretation of the Hebrew Bible in Ancient Judaism and Early Christianity*, ed. M.J. Mulder and Harry Sysling, *Compendia rerum Iudaicarum ad Novum Testamentum*. Section 2. Literature of the Jewish people in the period of the Second Temple and the Talmud 1 (Assen: van Gorcum, 1990); Rolland E. Wolfe, “The Editing of the Book of the Twelve,” *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft* 53, no. 1 (1935): 126.

24 Aurelius Augustinus, *De stad van God [De Civitate Dei]*, trans. Gerard Wijdeveld (Amsterdam: Ambo, 1983), 18.29.

25 Paul R. House, *The Unity of the Twelve*, *Journal for the Study of the Old Testament. Supplement Series 97* (Sheffield: Almond, 1990), 72.

- (1) Hosea-Joël: Zoals Hosea zijn lezers aan het slot oproept om zijn woorden te herdenken (14:10), roept Joël zijn lezers aan het begin op om zijn woorden te herdenken (Jl1:2-3).
- (2) Joël-Amos: Joël en Amos zijn thematisch met elkaar verbonden, doordat beide spreken over Jahwehs oordeel op de dag van Jahweh (vgl. Jl1:15; Am5:18). Am1:2 begint met een citaat uit Jl4:16a: 'Jahweh brult uit Sion en verheft zijn stem uit Jeruzalem'. Tevens spreken beide profeten over een sprinkhanenplaag (Jl1:4; Am4:9).
- (3) Amos-Obadja: Am9:12 verwijst naar Israël dat in de toekomst Edom in bezit neemt. Obadja sluit hierop aan door aan het begin te spreken over de val van Edom. Jakob verdrijft Edom die de berg Sion in bezit neemt en neemt uiteindelijk Edom in bezit (1:17-21).²⁶
- (4) Obadja-Jona: Net als Obadja richt Jona een oproep tot bekering tot de heidenen. In tegenstelling tot Obadja gaat deze oproep niet tot Edom, maar tot Assyrië. Zoals Obadja Gods oordeel toont over de volken als zij zich van God blijven afkeren, openbaart Jona Gods genade voor de volken als zij zich tot God keren.
- (5) Jona-Micha: Jona spreekt over de zegen voor Assyrië; Micha spreekt over Assyrië als instrument van Jahweh.
- (6) Micha-Nahum: Micha noemt Assyrië Jahwehs instrument; Nahum spreekt het uiteindelijke oordeel uit over Assyrië. Beiden kijken de profeten vooruit naar de bode die vrede brengt (Mi5:4; Na2:1).
- (7) Nahum-Habakuk: Nahum opent met een eschatologische lofzang (1:1-8), terwijl Habakuk afsluit met een eschatologische lofzang (Hk3). Tevens kijkt Hk3:16 met de uitdrukking 'dag van de benauwdheid' terug naar de 'dag van de benauwdheid' waarvan Nahum eerder in 1:7 sprak.
- (8) Habakuk-Sefanja: Door de oproep in Hk2:20: 'Jahweh troont in zijn heilig paleis. Aarde, wees stil voor Hem!', ontstaat er een relatie met Sf1:7: 'Wees stil voor God, Jahweh, de dag van Jahweh is nabij! Jahweh zal een offermaaltijd houden en zijn genodigden heiligen.' Ook ontstaat er een relatie tussen Habakuk en Sefanja door de thematiek van de dag van de benauwdheid (Sf1:7-10,14-18; 2:2-3; 3,8,11,16,19-20).

---

²⁶ Michael B. Shepherd, "Compositional Analysis of the Twelve," *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 120, no. 2 (2008): 187.

- (9) Sefanja-Haggai: Tussen Sefanja en Haggai bestaat er relatie door de uitdrukking ‘op die dag’ (Sf1:10; 3:11,16; Hg2:23). Doordat deze term de laatste twee keer voorkomt in een gedeelte dat over het herstel van Israël gaat, sluit dit aan bij het herstel dat Jahweh noemt in de profet Haggai.
- (10) Haggai-Zacharja: Haggai en Zacharja profeteren beiden in dezelfde tijd na de ballingschap en leggen grote nadruk op de herbouw van de tempel (Hg1:1,15; 2:1,10,20; Zc1:1,7; 7:1; vgl. Ea5:1-2).
- (11) Zacharja-Maleachi: Zowel Zc9:1; 12:1 als Ml1:1 beginnen met ‘Last. Het woord van Jahweh’.
- (12) Maleachi-Hosea: Maleachi verwijst aan het begin naar de liefde van Jahweh voor het volk Israël. Het is deze liefde waarover ook Hosea uitvoerig schrijft in zijn werk.

De Septuaginta wijkt af van deze volgorde en plaatst de kleine profeten op lengte: Hosea, Amos, Micha, Joël, Obadja, Jona, Nahum, Habakuk, Haggai, Zacharja, Maleachi.²⁷ De drie profeten met tijdsaanduiding staan hierbij vooraan. Ondanks deze afwijkingen volgen oudtestamentici in het algemeen de oorspronkelijke volgorde van de Hebreeuwse Tanach. De bovengenoemde structurele observaties ondersteunen die keuze.

Doordat de twaalf kleine profeten samen één geheel vormen, dient er in de uitleg van Jona rekening te worden gehouden met dit geheel.²⁸

1.6 De stijl van Jona

De schrijver van Jona gebruikt een eenvoudige schrijfstijl die didactisch gemakkelijk toegankelijk is. De Hebreeuwse lezer denkt bij dit boek meteen terug aan de schrijfstijl van de verhalen over Elia en Elisa, de eerste hoofdstukken van Daniël en gedeelten uit de Bijbelboeken Ruth en Esther.²⁹

Het verhaal leest levendig en raakt de lezer emotioneel. Het zorgt ervoor dat hij alert en geïnteresseerd blijft. Ondanks dat is het werk niet sentimenteel of humorvol. Het is rechtuit, zonder verfraaiing van de feiten. Wel activeert het de verbeelding van de lezer enorm. Waar dat niet het geval bij de lezer is, blijft de scene onduidelijk.

²⁷ Cornelis van Leeuwen, *Hosea, Prediking van het Oude Testament* (Nijkerk: Callenbach, 1969), 11.

²⁸ Limburg, *Jonah*, 21.

²⁹ D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 438.

Twee woorden worden vooral op cruciale plaatsen door de auteur gebruikt: 'groot' en 'slecht'. 'Groot' vinden we veertien keer in het hele boek. Het verwijst naar zaken die groot in afmeting zijn: 'een grote stad' (1:2; 3:2,3; 4:11), 'een grote wind' (1:4[2x]), 'een grote angst' (vs10), 'een grote verzoeking' (vs12), 'een grote vrees' (vs16), 'een grote vis' (vs17), 'een grote ontsteltenis' (4:1) en 'een grote blijdschap' (vs6). Daarnaast verwijst 'groot' naar belangrijke zaken: 'de groten' van Nineve (3:5,7). Het woord 'slecht', 'boosachtig' of 'ellende' vinden we negen keer in Jn (1:2,7-8; 3:8,10; 4:1-2, 6). Juist die slechtheid van Nineve zou ervoor zorgen dat de profeet afzag van zijn taak en een eigen weg koos.

1.7 Historische geloofwaardigheid

Rondom de historische geloofwaardigheid van het verhaal in Jn is veel te doen geweest. Voor sommigen bevatte het verhaal te veel utopische en sensationele gedachten om waar te zijn. Voor anderen moest het verhaal in boek Jona waar zijn, omdat het anders zijn aansporing tot de gelovige zou verliezen: mensen handelen meer naar feiten dan naar ficties. Als het verhaal in het Bijbelboek Jona daadwerkelijk gebeurde moeten we het als lezers zeer serieus nemen. Als dit de manier is waarop Jahweh in de geschiedenis werkt, dan mogen we niet stellen dat we onze vijanden 'kunnen' liefhebben; we 'moeten' hen dan liefhebben. Dat is dan niet enkel het verlangen van de auteur van het boek, maar ook het verlangen dat Jahweh zelf in de geschiedenis aan zijn dienstknecht toonde. Het is dan niet enkel hoe Jahweh kon reageren in een bepaalde situatie, maar hoe Hij daadwerkelijk reageerde.

1.7.1 Aanwijzingen voor fictie

Mensen die er vanuit gaan dat het boek Jona nooit historisch in het verleden heeft plaatsgevonden zien het boek eerder als didactisch allegorie, parabel of midrasj. Vooral de gebeurtenis met de scheepslieden op zee, het verhaal van Jona in de vis (1:17) en de plotselinge bekering van Nineve op gehoor van de boodschap van een buitenlandse profeet (3:5) lijken moeilijk aanvaardbaar voor de lezer. Bij de meeste van deze punten zullen we stilstaan in de commentaar, we concentreren ons nu enkel op de basisgedachte die deze theorie naar voren brengt.

1.7.2 Aanwijzingen voor feiten

Vanuit de andere kant is er veel voor te zeggen dat het boek Jona een daadwerkelijke gebeurtenis wil weergeven. Het boek spreekt over daadwerkelijke steden, zoals Nineve, Tarsis en Jafo en de profeet Jona vanuit 2Kn14 bekend is. Het verhaal zou te lang zijn om te gelden als parabel, te onduidelijk om allegorie of midrasj genoemd te worden en zich in eerste instantie aandienen als feit.³⁰ Ondanks de wonderbaarlijke zaken die er daarbij plaatsvinden, erkennen we dat de stijl van het boek neutraal is en *to the point*. De genoemde bezwaren bij de tegenstanders van een feitelijke lezing van het boek zeggen weinig of feit of fictie maar veelmeer over een wel of niet ingrijpen van God in de geschiedenis. Als iemand er vastbesloten in geloofd dat er geen wonderen in deze wereld kunnen gebeuren, dan zal hij die wonderen ook nooit kunnen waarnemen. Zijn waarneming wordt dan subjectief bepaald door zijn vooronderstelling.

Vaak wordt er door degenen die vasthouden aan de gedachte dat Jona feiten bevat, verwezen naar Christus die in het Nieuwe Testament het verhaal van Jona gebruikt als teken tegenover de Bijbelgeleerden en farizeeërs (Mt12:38-41; Lc11:29-32).³¹ Nadat de Heer de Schriftgeleerden in deze tekst heeft verduidelijkt dat er net als bij Jona drie dagen tussen zijn dood en opstanding in liggen, wijst Hij op de bekering van de Ninevieten die in het oordeel zullen opstaan en de Bijbelgeleerden en farizeeërs schuldig zullen verklaren: 'Op de dag van het oordeel zullen de Ninevieten samen met deze generatie opstaan en haar veroordelen; want zij hadden zich bekeerd na de prediking van Jona, en hier ziet u iemand die meer is dan Jona!' (Mt12:41//Lc11:32). Als Nineve zich niet daadwerkelijk had bekeerd, zou deze uitspraak volledige nonsens zijn. Er zou dan geen sprake zijn van Ninevieten die in het oordeel tegenover de Bijbelgeleerden en farizeeërs zouden kunnen staan om hen schuldig te verklaren.

1.8 Literaire indeling

In de codex Leningrad en Aleppo is er een kleine scheiding (setuma, ׀) na 2:10; 2:13 en 4:3 en een grote scheiding (petucha, פ) na 2:11. Het is mogelijk om de volgende indeling te ontdekken:

1. Weglopen met God (1:1-16)

³⁰ D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 436.

³¹ Zo J.D. Hannah, *Jona* (ATEA 3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 561.

- 1.1. A – Jona's opdracht (1:1-3).
- 1.2. B – Jona en de heidense zeelieden (1:4-16).
- 2. Teruglopen naar God (2:1-10)**
  - 2.1. C – Jona's dankbare gebed (2:1-10).
- 3. Lopen met God (3:1-10)**
  - 3.1. A' – Jona's opdracht (3:1-2).
  - 3.2. B' – Jona en de heidense inwoners van Ninive (3:3-10).
- 4. Vooruitlopen voor God (4:1-11)**
  - 4.1. C' – Jona's ondankbare gebed (4:1-4).
  - 4.2. X – Gods les voor Jona (4:5-11).

1.9 Vragen

1. *Wat was in de tijd van Jona de relatie tussen Israël en Nineve?*
2. *Hoeveel wonderen ontdekken we in het boek Jona?*
3. *Jona lijkt een pruilend, klagend, krenterig, egocentrisch en vervellend mannetje te zijn. Waarom hecht God er belang aan om juist deze zeurkous te achtervolgen tot in alle uithoeken van de aardbol?*

2 Schematisch overzicht van Jona

1		2		3		4	
WEGLOPEN VOOR GOD		TERUGLOPEN NAAR GOD		LOPEN MET GOD		VOORUTLOPEN VOOR GOD	
A	B	C		A	B	C	X
Jona's opdracht (1:1-3)	Jona en de heidense zeelieden (1:4-17)	Jona's vrome dankbare gebed (2:1-10)		Jona's opdracht (3:1-3)	Jona en de heidense Ninevieten (3:3-10)	Jona's boze ondankbaar gebed (4:1-4)	Gods les voor Jona (4:5-11)

3 Weglopen voor God (1:1-17)

3.1 A – Jona's opdracht (1:1-3)

(1) Het woord van Jahweh geschiedde tot Jona, de zoon van Amittai: (2) Sta op, ga naar de grote stad Nineve en predik tegen haar, want hun kwaad is opgestegen voor Mijn aangezicht. (3) Maar Jona stond op om naar Tarsis te vluchten, weg van het aangezicht van Jahweh. Hij daalde af naar Jafo en vond een schip dat naar Tarsis ging. Hij betaalde de prijs voor de overtocht en ging aan boord om met hen mee te gaan naar Tarsis, weg van het aangezicht van Jahweh.

| 1 | **Het woord van Jahweh geschiedde tot Jona, de zoon van Amittai:**

Jona is de held van dit verhaal en de profeet die Gods boodschap aan Ninive moet verkondigen. Hoewel zijn verhaal deel uitmaakt van de twaalf kleine profeten in het Oude Testament, wordt Jona zelf nooit met de term 'profeet' aangeduid in dit Bijbelboek. Jona moet het doen met de eenvoudige aanduiding: 'Jona, de zoon van Amittai'.

Over de persoon Amittai is ons verder niets bekend vanuit de Bijbel.

| 2 | **Sta op, ga naar de grote stad Nineve en predik tegen haar, want hun kwaad is opgestegen voor Mijn aangezicht.**

De woorden 'sta op!', laten ons terugdenken aan de eerste kleine profeet (Hs1:2). Zoals Hosea werd opgeroepen om op te staan en een vrouw van hoererij te huwen, wordt Jona opgeroepen om naar het grote Nineve te gaan. Het woord 'groot' vinden we meermaals in het eerste hoofdstuk van dit Bijbelboek (zie §1.6). Stuart geeft te kennen dat het begrip 'groot' bij de 'grote stad Nineve' (1:2; 3:2,3; 4:11) niet enkel hoeft te verwijzen naar de omvang van de stad, maar ook op het belang van de stad ten opzichte van God kan wijzen.¹ In de tijd van Jona was Nineve een van de grootste steden van het Midden Oosten.

---

¹ D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 437.

Al in Gn10:11-12 horen we over de stad Nineve. Het is een stad die meer dan achthonderd kilometer van Jafo verwijderd ligt. Bij een gemiddelde wandelsnelheid van twintig tot dertig kilometer per dag zou de profeet daar meer dan een maand mee bezig zijn geweest.

Kort na Jona zal de profeet Nahum deze stad een bloedstad, vol van leugen, geweld en roof noemen (Na3:1). Nineve was stevig gebouwd en had kolossale muren van drie meter hoog en waarop 1500 verdedigingstorens stonden. Volgens de archeologie zou de stad in de tijd van Jona een omvang van meer dan zestig kilometer hebben gehad.

De stad Nineve

Hoofdstad van Assyrië

De stad Nineve was van grote betekenis in de oudheid. Het was een van de hoofdsteden van het machtige Assyrische rijk en werd gesticht door Nimrod: 'Vanuit dat land trok hij naar Assyrië, waar hij Nineve, Rechobot-Ir en Kalach bouwde' (Gn10:11). Haar naam ontleende de stad aan de godheid Ishtar.

Al in het vijfde millennium voor Christus was de stad druk bewoond. Assyrische teksten geven te kennen dat Sargons zoon er in 2300v.Chr. Een tempel voor Ishtar bouwde. Onder het bewind van Salmaneser I (±1260v.Chr.) werd Nineve verder uitgebreid. Sanherib (704-681v.Chr.) bouwde er later machtige administratieve gebouwen, prachtige paleizen en sfeervolle pleinen en parken. Al dit werd versiert met opschriften en kunstbeelden die de bewoners van de stad herinnerden aan de strijd die het had gevoerd. Religieuze versieringen waren zelden in die tijd. Ook bouwde Sanherib nog een kanaal van 48m met twee dammen om de watertoevoer in de stad te controleren. Veel van deze faciliteiten werden gefinancierd vanuit de belastingen die het Assyrische rijk de veroverde volken oplegde. Assurbanipal (668-627v.Chr.) zou de stad verder uitbreiden en ze tot het centrum van het Assyrische rijk maken. In die bloeitijd werd de stad omgeven door een dubbele stadsmuur die twaalf kilometer lang was en diverse torens bezat.² Door die gegevens weten we dat er ongeveer 175.000 mensen in de stad konden leven. In Jn4:11 lezen we over een bevolkingsgrootte van 120.000 mensen.

Veroveringen door Nineve

De stad Nineve was berucht vanwege haar wreedheid tegenover andere volken. Haar koning Assur-Nasirpal II (883-859v.Chr.) schreef in zijn kronieken:³ 'Ik bestormde de bergtoppen en veroverde ze. Midden op de geweldige bergen slachtte ik hen; ik kleurde de bergen als rode wol met hun bloed [...] Ik sloeg haar krijgers het hoofd af en stapelde ze op elkaar voor de stad. Haar jongelingen en haar jonkvrouwen

2 J.D. Hannah, *Jona* (ATEA 3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 567.

3 D. Luckinbill, *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, Vol. I (New York:Greenwood, 1968), 148.

verbrandde ik.' Over een gevangen genomen aanvoerder schreef hij:⁴ 'Ik trok de huid van hem af en spande ze over de stadsmuur.' Daarnaast schreef hij over het verminken van de lichamen van gevangenen en het spietsen van hun lichamen. De latere Sanherib (704-681v.Chr.) sprak over zijn vijanden als volgt:⁵ 'Ik sneed hen de keel door als lammeren. Ik sneed hun kostbare leven als een snoer doormidden. Ik liet de inhoud van hun hals en hun ingewijden als stormwater afvloeien [...] Ik sloeg hun de handen af.' En Assurbanipal (668-627v.Chr.) liet weten:⁶ 'Ik doorboorde hun kin met een scherpe dolk. Door hun kaak [...] legde ik een strik zoals een hondenband en bracht hen [...] in een hondenhok.'

Vanuit deze omschrijvingen is het niet verwonderlijk dat Nahum Nineve een 'stad van moord' noemde (3:1). Het was inderdaad een stad die voor haar kwaad bekend stond (vs19). Hoogmoed had hen in beslag genomen. Asarhaddon (681-668v.Chr.) roemde zichzelf met de woorden:⁷ 'Ik ben machtig! Ik ben almachtig! Ik ben een held! Ik ben oppermachtig! Ik ben kolossaal! Ik ben vereert! Ik ben verhoogt! Ik ben onbereikbaar onder de koningen, de uitverkorene van Assur, Nabo en Marduk.'

Verovering van Nineve

De profeet Nahum verkondigde in dramatische beelden uitgebreid de verovering van Nineve (vgl. Js10:12-19; 14:24-25; 30:31-33; 31:8-9; Ez32:22-23; Zc10:11). De stad werd op 10 augustus 612v.Chr. veroverd door de Meden, Babyloniërs en Scythen. Nineve was zo de laatste hoofdstad van het Assyrische rijk die aan haar einde kwam. Assur en Babel waren al gevallen. Als veroveringstrategie kozen de aanvallers ervoor om het water in de stad naar binnen te laten lopen. Nahum lijkt op die gebeurtenis te wijzen: 'de sluisen gaan open, het paleis stort ineen' (2:7). Na haar verovering bleef de stad verwoest. Daardoor leken de woorden van de profeet Sefanja in vervulling te zijn gegaan: 'Hij zal zijn hand uitstrekken naar het noorden, Assyrië te gronde richten, Nineve tot een wildernis maken, dor als een woestijn. Kudden zullen er een rustplaats vinden, allerlei dieren zullen er samentroepen, uilen en stekelvarkens zullen zich nestelen tussen de zuilen. Hoor hoe het huilt door de vensters, puin ligt op de drempels, het cederhout is losgerukt. Dat is er over van die vrolijke stad, de stad die zo onbezorgd leefde, die dacht: Ik, en ik alleen! Ach, wat een wildernis is ze geworden, een rustplaats voor wilde dieren. Wie er voorbij komt sist tussen zijn tanden en gebaart vol afschuw met zijn hand' (Sf2:13-15).

Archeologische opgravingen

In 627n.Chr. vond er, op de plek van het oude Nineve, de laatste oorlog tussen de Romeinen en de Perzen plaats: de slag van Nineve. De stad bleef verder onaangeraakt en verborgen in de geschiedenis. Pas rond 1845 werd Nineve door Henry Layard herontdekt en gedeeltelijk uitgegraven (Tell Kujundschi). Dit was het geboortjaar van de Assyriologie. Latere opgravingen ontdekte enkele tempels en paleizen van onder andere Sanherib. Maar vooral de ontdekking van een kleitablet met daarop het Babylonische zondvloedverhaal (Gilgamesch) wekte veel interesse

4 D. Luckinbill, *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, Vol. I (New York:Greenwood, 1968), 146.

5 D. Luckinbill, *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, Vol. II (New York:Greenwood, 1968), 127.

6 D. Luckinbill, *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, Vol. II (New York:Greenwood, 1968), 319.

7 D. Luckinbill, *Ancient Records of Assyria and Babylonia*, Vol. II (New York:Greenwood, 1968), 226.

aan het eind van de negentiende eeuw. Er ontstond een motivatie om verder onderzoek te doen in de ruïnes van Nineve en door de ontdekking van de bibliotheek van Assurbanipals kwamen er 22.000 kleitabletten boven de grond. Daardoor is er een grote hoeveelheid informatie beschikbaar gekomen over de stad Nineve.⁸ De profetie van Sefanja bleef echter vervuld: de stad werd niet herbouwd en tot vandaag herinneren de ruïnes tegenover de Iraakse stad Mosul ons aan haar vroegere welvaart.

| 3 | Maar Jona stond op om naar Tarsis te vluchten, weg van het aangezicht van Jahweh. Hij daalde af naar Jafo en vond een schip dat naar Tarsis ging. Hij betaalde de prijs voor de overtocht en ging aan boord om met hen mee te gaan naar Tarsis, weg van het aangezicht van Jahweh.

Jona ontpopt zich meteen aan het begin van dit boek als een anti-Assyriër. In plaats van eer te geven aan God, zoekt de profeet eer voor zichzelf.⁹ Hij ging niet naar het oosten, maar naar het westen. Nu is het voor de lezer niet op het eerste gezicht duidelijk waarom Jona vlucht. Misschien lag het aan het feit dat Nineve voor een Israëliet een onbekende wrede stad was waarvoor men zich vreesde. Anderen denken dat Jona als Israëliet de gedachte afwees om naar de volken te gaan en hun een mogelijkheid tot redding te verkondigen. Soortgelijke moeilijkheden ontdekken we in het Nieuwe Testament eveneens bij de Joden als ze vernemen dat de redding ook tot de volken is gekomen (Hd28:28; 1Ts2:16). Deze laatste gedachte past bij de uitspraak die Jona zelf doet in Jn4:2: ‘En hij bad tot Jahweh en zei: Och Jahweh, waren dit mijn woorden niet toen ik nog in mijn land was? Daarom ben ik het voor geweest door naar Tarsis te vluchten! Want ik wist dat U een genadig en barmhartig God bent, geduldig en groot van goedertierenheid, Die berouw heeft over het kwaad.’ Jona zag het nut van het oordeel over Nineve in, maar erkende niet waarom de stad genade zou moeten ontvangen. Hij voelde geen enkel medelijden met de bewoners van Nineve.

⁸ Zie uitvoerig: <http://www.digitalnineveharchives.org>

⁹ Sifre, *A Tannaïtic Commentary to the Book of Deuteronomy* (Londen:Yale, 1986), 177; Babylonische Talmood, traktaat *Sanhedrin* 89a; Misjna, *Sanhedrin* 11.5.

Tarsis

De naam 'Tarsis' (*תַּרְשִׁישׁ*/tarsjís) betekent 'geel-kleurige Jaspis'. De Bijbel verwijst vaak naar deze plaats als een handelsland dat via de zee kon worden bereikt (2Kr9:21; Js23:6; Jn1:3; 4:2). Tarsis handelde in metalen met de plaatsen Tyrus, Mesech en Tubal (Jr10:9). Op een potscherf vinden we de tekst: 'geld van Tarsis voor de tempel van Jahweh: drie sikkels.' En op een gedenkstele van de Assyrische koning Esarhaddon wordt Tarsis samen met Cyprus en Jawan genoemd. De plaats komt verder nog voor in een geschiedschrijving van een veldtocht door de Assyrische koning Sanherib in 696v.Chr. Hierin staat geschreven dat de koning de stad Tarsis die tien kilometer van de zee aan de rivier de Cadnos lag, zou herbouwen.

Over de ligging van Tarsis werd veel gespeculeerd in de geschiedenis. Voorstellen die er gedaan werden zijn: (1) Tarsis was een stad in Cilicië, een gebied in het zuidoosten van Klein-Azië waar Paulus van afstamde (Gn10:2-5); (2) Tarsis lag in het land Tartessus in het zuidoosten van Spanje;¹⁰ (3) Tarsis is de stad Carthago, want in de Septuaginta wordt Tarsis in Js23 weergegeven als Karchedon; (4) Tarsis is het eiland Sardinië; (5) Tarsis moet gezocht worden in zuid-India;¹¹ (6) Tarsis moet gezocht worden Ethiopië; (7) Tarsis moet gezocht worden Midden-Italië, het gebied van de Etrusken; (8) Tarsis is een mythische naam voor het uiterste westen; (9) Tarsis verwijst naar een mijn of groeve; (10) Tarsis is een dichterlijke verwijzing voor de zee.

Als we de bovengenoemde feiten op een rijtje zetten kunnen we waarschijnlijk het beste aan Tarsis als stad in Cilicië denken (optie 1). Deze stad ligt aan de Middellandse Zee en de metalen waarover in de Bijbel gesproken wordt, konden gedolven worden in het Taurusgebergte. De Assyrische koning Salmanassar III viel in 837v.Chr. dit gebied binnen en noemde het gebergte 'de berg van het geld en de berg van het marmer.' Tegen de gangbare traditie dat Tarsis in Spanje gelokaliseerd moet worden, blijven we met de vraag of er werkelijk in Spanje apen voorkwamen (1Kn10:22; 2Kr9:21).

3.2 B – Jona en de heidense zeelieden (1:4-16)

(4) Maar Jahweh wierp een hevige wind op de zee; er ontstond een zware storm op de zee, zodat het schip dacht dat het dreigde te breken. (5) Toen werden de zeelieden bevreesd en zij riepen, ieder tot zijn god. Zij gooiden de lading die in het schip was, in de zee om het daardoor lichter te maken. Maar Jona was afgedaald in het ruim van het schip, was gaan

10 Charles H. Dyer, "Jeremia", in *Das Alte Testament. Erklärt und Ausgelegt*, bewerkt door. John F. Walvoord en Roy B. Zuck, vol. 3 (Holzgerlingen: Hänssler, 2000), 154; John D. Hannah, "Jona", in *Das Alte Testament. Erklärt und Ausgelegt*, bewerkt door. John F. Walvoord en Roy B. Zuck, vol. 3 (Holzgerlingen: Hänssler, 2000), 562.

11 George C. Willis, *Bei Gott ist Rettung* (Schwelm: Heijkoop, 1978), 20.

liggen en was in een diepe slaap gevallen. (6) De schipper ging naar hem toe en zei tegen hem: Hoe kunt u zo diep in slaap zijn! Sta op, roep uw God aan! Misschien zal die God aan ons denken, zodat wij niet vergaan! (7) Daarop zeiden de mannen tegen elkaar: Kom, laten wij het lot werpen, zodat wij weten door wie dit onheil ons overkomt. Zij wierpen het lot en het lot viel op Jona. (8) Toen zeiden zij tegen hem: Vertel ons toch door wie dit onheil ons overkomt. Wat is uw werk en waar komt u vandaan? Wat is uw land en van welk volk bent u? (9) Hij zei tegen hen: Ik ben een Hebreëer en ik vrees Jahweh, de God van de hemel, Die de zee en het droge gemaakt heeft. (10) Toen werden de mannen zeer bevreesd, en ze zeiden tegen hem: Hoe hebt u dit kunnen doen? De mannen wisten namelijk dat hij op de vlucht was, weg van het aangezicht van Jahweh, want hij had het hun verteld. (11) Zij zeiden dan tegen hem: Wat moeten wij met u doen, zodat de zee voor ons stil wordt? Want de zee werd hoe langer hoe onstuimiger. (12) Daarop zei hij tegen hen: Neem mij op en werp mij in de zee; dan zal de zee voor u stil worden, want ik weet dat deze zware storm u omwille van mij overkomt. (13) De mannen roeiden echter om het schip terug te brengen naar het droge. Maar zij konden het niet, want de zee werd hoe langer hoe onstuimiger tegen hen. (14) Toen riepen zij Jahweh aan en zeiden: Och Jahweh, laat ons toch niet vergaan om het leven van deze man! Leg geen onschuldig bloed op ons! Want U, Jahweh, doet, zoals het U behaagd heeft. (15) Daarop namen zij Jona op en wierpen hem in de zee. En de woedende zee kwam tot bedaren. (16) Toen werden de mannen zeer bevreesd voor Jahweh; zij brachten Jahweh een slachtoffer en legden geloften af.

Jona 1:4-16 bevat een chiastische opbouw.¹²

- A De vrees van de scheepslieden voor de storm (vs4-5a)
  - B Het handelen van de scheepslieden en gebed tot hun goden (vs5b)
    - C De woorden van de kapitein tot Jona (vs6)
      - D Het gesprek van de scheepslieden met Jona (vs7-8)
        - X Het bekentenis van Jona (vs9)
          - D' Het gesprek van de scheepslieden met Jona (vs10-11)
            - C' De woorden van Jona tot de scheepslieden (vs12)
              - B' Het handelen van de scheepslieden en gebed tot Jahweh (vs13-14)

---

¹² Y. Radday, 'Chiasmus in Hebrew Biblical Literature,' *Chiasmus in Antiquity: Structures, Analyses, Exegesis* (Hildesheim:Gerstenberg, 1981), 60.

A' De vrees van de scheepslieden voor Jahweh (vs15-16)

In dit eerste hoofdstuk voelen we de spanning al tussen de houding van de heidenen en de houding van Jona. Dit zal binnen het Bijbelboek een rode draad vormen.

| 4 | Maar Jahweh wierp een hevige wind op de zee; er ontstond een zware storm op de zee, zodat het schip dacht dat het dreigde te breken.

In tegenstelling tot Jona gehoorzaamde de wind. Zelfs het levenloze schip denkt op dat moment dat het zal breken. Dit denken van een levenloos voorwerp is uniek in de Hebreeuwse Bijbel: een denkend schip.¹³

| 5 | Toen werden de zeelieden bevreesd en zij riepen, ieder tot zijn god. Zij gooiden de lading die in het schip was, in de zee om het daardoor lichter te maken. Maar Jona was afgedaald in het ruim van het schip, was gaan liggen en was in een diepe slaap gevallen.

Jahweh riep Jona om zijn woord in Ninive uit te roepen. Hij was echter ongehoorzaam en weigerde de taak van een profeet te doen. De zeelieden daarentegen roepen het uit en doen hun taak als zeeman. Deze onbekende heidenen staan daarmee in groot contrast met Jona.

De volken baden sneller tot de afgoden dan Jona tot de ware God bad. Jona deed weinig. Hij sliep, volledig onbewogen van hetgeen buiten gebeurde, in het ruim van het schip. Meermaals lezen we in Jn1 dat de profeet afdaalde. Hij daalde niet alleen fysiek, maar ook geestelijk af. De dienaar van God ging slapen in plaats van zijn opdracht die hij van Jahweh had gekregen uit te voeren. Van zulk een zeer diepe slaap (נרד) vernemen we alleen nog maar bij Adam als Jahweh uit zijn zijde een vrouw formeert (Gn2:21), bij Abraham voordat Jahweh het verbond sluit (Gn15:12) en bij Sisera als deze uitgeput in de tent van Jaël ligt (Re4:21).

| 6 | De schipper ging naar hem toe en zei tegen hem: Hoe kunt u zo diep in slaap zijn! Sta op, roep uw God aan! Misschien zal die God aan ons denken, zodat wij niet vergaan!

In de oudheid was het gebruikelijk dat in een storm de opvarenden de goden aanriepen om hen te hulp te komen. De kapitein riep ook Jona op om dit te doen (vgl. Mt8:26). Ironisch herhaalt de kapitein daarmee twee van de werkwoorden die Jahweh in 1:2 tot Jona uitsprak: 'sta op', 'roep

¹³ Hans W. Wolff, *Obadiah and Jonah* (Minneapolis: Augsburg, 1986), 83; John C. Holbert, "Deliverance Belongs to Yahweh!: Satire in the Book of Jonah," *Journal for the Study of the Old Testament* 21 (1981): 65.

uit'. Als we hierbij nog de oproep 'kom' van de zeemannen in 1:7 meenemen, komen alle drie de oproepen die Jona in 1:2 van Jahweh kreeg opnieuw tot hem. Jona kan niet voor God wegvlugten. Jahwehs opdracht komt nu tot de profeet door de mond van de heidense zeelieden.

Dat Jona weinig interesse had om zijn God, Jahweh, aan te roepen laat zich wel raden. Wie voor God vlucht, wil ook niet met Hem praten. Zonde en een levende relatie met God passen niet bij elkaar.

| 7 | Daarop zeiden de mannen tegen elkaar: Kom, laten wij het lot werpen, zodat wij weten door wie dit onheil ons overkomt. Zij wierpen het lot en het lot viel op Jona.

Het werpen van het lot gebeurde vaak in de oudheid (Lv16:8; Jz18:6; 1Sm14:42; Ne10:35; Es3:7; Sp16:33; Hd1:26). Hannah oppert de mogelijkheid dat de scheepslieden gekenmerkte stenen in een koker deden en dat de steen die er blindelings werd uitgenomen de naam droeg van degene door wie het onheil was gekomen.¹⁴ Het lot viel zodoende op Jona. Hij die voor anderen een licht moest zijn, werd een vloek voor hen.

| 8 | Toen zeiden zij tegen hem: Vertel ons toch door wie dit onheil ons overkomt. Wat is uw werk en waar komt u vandaan? Wat is uw land en van welk volk bent u?

| 9 | Hij zei tegen hen: Ik ben een Hebreëer en ik vrees Jahweh, de God van de hemel, Die de zee en het droge gemaakt heeft.

De benaming Hebreëer werd meestal in op een verachtelijke wijze gebruikt (1Sm14:11).¹⁵ Jona probeerde met een schip te vluchten voor de God van de zee. Als Schepper van de hele kosmos beheerste Jahweh ook de stormen van de zee (Ps89:10).

| 10 | Toen werden de mannen zeer bevreesd, en ze zeiden tegen hem: Hoe hebt u dit kunnen doen? De mannen wisten namelijk dat hij op de vlucht was, weg van het aangezicht van Jahweh, want hij had het hun verteld.

De heidense scheepslieden schenen de draagwijdte van Jona's ongehoorzaamheid sneller te erkennen dan de profeet zelf. Voor hen was het volledige waanzin om voor de almachtige God te vluchten. In tegenstelling tot vandaag nam men vroeger het geloof in goden zeer nauw op. Vandaag is juist het omgekeerde het geval. Gelovigen worden eerder genegeerd dan serieus genomen tijdens calamiteiten.

14 J.D. Hannah, *Jona* (ATEA 3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 563.

15 G.C. Willis, *Bei Gott ist Rettung* (Schwelm:Heijkoop, 1978), 30.

| 11 | Zij zeiden dan tegen hem: Wat moeten wij met u doen, zodat de zee voor ons stil wordt? Want de zee werd hoe langer hoe onstuimiger.

| 12 | Daarop zei hij tegen hen: Neem mij op en werp mij in de zee; dan zal de zee voor u stil worden, want ik weet dat deze zware storm u omwille van mij overkomt. Zelfs op dit moment denkt Jona er niet aan om zich te bekeren en God om redding te bidden. Liever zou hij willen sterven.¹⁶

| 13 | De mannen roeiden echter om het schip terug te brengen naar het droge. Maar zij konden het niet, want de zee werd hoe langer hoe onstuimiger tegen hen.

| 14 | Toen riepen zij Jahweh aan en zeiden: Och Jahweh, laat ons toch niet vergaan om het leven van deze man! Leg geen onschuldig bloed op ons! Want U, Jahweh, doet, zoals het U behaagd heeft.

De heidenen riepen toen Jahweh aan om hen te redden. Dit was opnieuw een houding die in sterk contrast stond met de houding van de profeet. Geen woord van wraak klonk er tegenover Jona die zulk een nood over hun had gebracht. Hoe anders zou de profeet reageren als hij het oordeel over Nineve moest uitspreken.

Door de woorden ‘Want U, Jahweh, doet, zoals het U behaagd heeft’, erkenden ze dat uiteindelijk Jahweh alle macht op aarde had en soeverein was.

| 15 | Daarop namen zij Jona op en wierpen hem in de zee. En de woedende zee kwam tot bedaren.

Ze konden in waarheid zeggen: ‘Hij gaf zichzelf voor ons!’ Wat een parallel en verschil met de Heer Jezus die zich voor ons heeft gegeven en onschuldig was. Jona gaf zichzelf, maar was schuldig.

| 16 | Toen werden de mannen zeer bevreesd voor Jahweh; zij brachten Jahweh een slachtoffer en legden geloften af.

Waarom vluchtte Jona?

Hoe zou het tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn als je de opdracht kreeg naar Berlijn te gaan en te prediken, met de kans dat God de stad genadig zou zijn?

¹⁶ G. Frielander, *Pirke de Rabbi Eliezer, An English Translation, with Annotations, Introduction and Notes* (New York:Sepher-Hermon, 1981), §10.

Wat wij zouden doen als een geloofsgenoot ons in het ongeluk zou storten, zoals Jona dat bijna deed bij de scheepsbemaning?

4 Teruglopen naar God (2:1-10)

4.1 C – Jona's dankbare gebed (2:1-10)

(1) En Jahweh beschikte een grote vis om Jona op te slokken. Jona was drie dagen en drie nachten in het binnenste van de vis. (2) Ondertussen bad Jona tot de Jahweh, zijn God, vanuit het binnenste van de vis. (3) Hij zei: Ik riep uit mijn benauwdheid tot Jahweh en Hij antwoordde mij. Uit de schoot van het graf riep ik om hulp, U hoorde mijn stem. (4) Want U wierp mij in de diepte, in het hart van de zeeën, een watervloed omringde mij. Al Uw baren en Uw golven sloegen over mij heen. (5) Ik, ik zei: Uitgestoten ben ik van voor Uw ogen; toch zal ik opnieuw aanschouwen Uw heilige tempel. (6) Water omving mij, levensbedreigend, de watervloed omringde mij; zeewier was om mijn hoofd gebonden. (7) Tot de diepste gronden van de bergen daalde ik af; de aarde, haar grendels sloten zich voor eeuwig achter mij. Uit de groeve trok U mijn leven omhoog, Jahweh, mijn God! (8) Toen mijn ziel in mij bezweek, dacht ik aan Jahweh; mijn gebed kwam tot U, in Uw heilige tempel. (9) Wie nutteloze afgoden vereren, verlaten hun goedertierenheid. (10) Maar ik, met dankzegging zal ik U offers brengen, wat ik beloofd heb, zal ik nakomen. De redding is van Jahweh! (11) Toen sprak Jahweh tot de vis, en hij spuwde Jona uit op het droge.

In Jn2 wordt de lezer geconfronteerd met Jona's gebeurtenis in het binnenste van de vis. De inhoud weerspiegelt gedeeltelijk hetgeen gebeurde in Jn1. We horen opnieuw van een nood nabij de zee (Jn1:4; 2:4-7a), een gebed tot Jahweh (1:14; 2:2,8), de redding uit de nood (1:15b; 2:7b) en een offer en gelofte voor Jahweh (1:16; 2:10). Hierdoor wordt de tekst meer een dankzegging dan een gebed vanuit de nood, zoals rabbi Avraham ben Meir Ibn Ezra (acr. Ibn Ezra, 1089-1164n.Chr.) betoogt.¹

De profeet bevindt zich te midden van de Middellandse Zee in dit zeemonster. Alles rondom hem is diepe duisternis. Daar spreekt hij een hymne uit tot Jahweh die ons sterk laat terugdenken aan de oudtestamentische Psalmen. Jona wordt zich bewust van zijn schuld en toont berouw. Zijn hymne wordt omsloten door de narratieve tekst (vs1,10) en is voor de gelovige een voorbeeld van de smeekbede en

¹ S. Goldman, 'Jonah,' *The Twelve Prophets*, red. A. Cohen (SBB; Londen:Soncino, 1974), 142.

dankbetoon die de trouweloze rechtvaardige tot Jahweh uitspreekt. Er is sprake van een introductie (vs2), beschrijving van de nood (vs3-6a), vertrouwen in Gods redding (vs6b), vraag naar Gods redding (vs7) en lofprijs voor God (vs8-9).² De profeet ervaart zo de genade die Jahweh eveneens de stad Nineve wil laten ervaren.

| 1 | En Jahweh beschikte een grote vis om Jona op te slokken. Jona was drie dagen en drie nachten in het binnenste van de vis.

Jona's vlucht is tot zijn einde gekomen, maar dat betekent niet dat ook Jahweh's opdracht voor Jona afgedaan heeft. Vanuit de menselijke logica zou het na het vorige vers gedaan zijn met het leven van Jona. De profeet zou verdrinken en niet meer terug op aarde verschijnen. Toch stierf Jona niet.³ Als Jona gestorven zou zijn, zou hij vanuit het dodenrijk vergeving en herstel kunnen ervaren (zo Jn2). Juist deze gedachte wordt niet ondersteund door de Bijbelse theologie van het hiernamaals.

God zond een vis om Jona op te slokken en heb te bewaren. De Heer had niet enkel gezag over de storm en de zee, maar ook over alles wat in de zee leefde. Hij beschikte een vis voor Jona.

Er is veel bij het boek Jona van doen geweest over de vis die Jona opslokte. Verklaringen over Jona leken daardoor meer op ichthyologie ('viskunde') dan op theologie. We hoeven vanuit de tekst niet te concluderen dat deze vis speciaal voor dit doel door Jahweh geschapen werd. Jahweh heeft de controle over de volledige natuur en de vis doet eenvoudig wat hem is opgedragen door de Schepper. Op die wijze bleef Jona drie dagen en drie nachten beschermd. De nadruk op de tijdsduur laat de lezer des te duidelijker het wonder zien dat Jahweh doet. In de oudheid was dit exact de tijd waarin men geloofde dat iemand van het land van de levenden naar het dodenrijk zou reizen (vgl. Jn2:6).⁴

Onbekend is het hoe het in het binnenste van een vis moet zijn. We zouden een kleine indruk krijgen door een kippenmaag te openen en te zien welk effect de geur ervan op ons heeft. In het Nieuwe Testament wordt het verhaal van Jona in de vis gezien als een teken van Christus' dood en opstanding.

2 D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 472.

3 D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 474; J.D. Hannah, *Jona* (ATEA 3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 565; J. MacArthur, *Die MacArthur Studienbibel* (Bielefeld:CLV, 2002), 1215.

4 G. Landes, "The "Three Days and Three Nights" Motif in Jonah 2:1," *Journal of Biblical Literature* 86 (1967): 446-450.

Jona en de grote vis

De Hebreeuwse woorden *gadol gog* (Jn1:17) betekenen 'grote vis'. Over de precieze identiteit van deze vers is tot op heden geen duidelijkheid. Ook het boek Jona interesseert zich niet voor die vraag. Wel hebben meerdere wetenschappers geprobeerd aan te tonen dat het verhaal van Jona in de vis praktisch mogelijk is.⁵ Sommigen onderzoekers identificeerden de vis met een potvis (*catodon macrocephalus*).⁶ Anderen hadden daar vraagtekens bij omdat een potvis geen mensen verslond – hoewel de vis Jona misschien niet als menselijk eten aanzag – en doordat de vis ademt met behulp van luchtpijp en longen wat een mens zou hebben verstikt.⁷

In de achtste eeuw opperde de bioloog Linnaeus in zijn *Systema Naturae* en later in 1554 Ron Delay in zijn *Libridi di Pesci Marines* dat het om een grote witte haai (*carcharodon carliarias*) ging.⁸ Deze witte haai kwam samen met de reuzehaai (*rhineodon typicus*) in aanmerking vanwege zijn grootte en gedrag en omdat het een menseneter was.

Een mensenhaai van zes meter kan een mens geheel inslikken. Er zijn waarnemingen van exemplaren van negen en zelfs twaalf meter lange haaien.⁹ Deze soort komt in alle wereldzeeën en in de Middellandse Zee voor. Hij zoekt zijn prooi dicht bij het wateroppervlak. Ook volgt hij schepen en is hij gevaarlijk voor badgasten. Vaak wordt er tegenwoordig nog verwezen naar Thor Heyerdahl, de beroemde antropoloog en ontdekkingsreiziger, die een interessant verslag doet.¹⁰ In de jaren vijftig werd er bij Atjeh een visser opgeslokt door een haai. Toen ze de haai later vingen en opensneden, kwam de man er levend en wel uit. Het verhaal van Heyerdahl is echter betwist binnen de wetenschap.

1 | Ondertussen bad Jona tot de Jahweh, zijn God, vanuit het binnenste van de vis.

Jona werd niet meteen door de vis opgeslokt. Hij zakte naar de bodem van de zee, had misschien zuurstofgebrek en lag bewusteloos in de nauwsluitende diepte (Jn2:5). Wat de storm, de grote golven en zelfs de dood niet konden bereiken, bereikte God. De Midrasj verklaart dat Jona in de buik van de vis een parel vond die de profeet tot inzicht bracht en hem de pracht liet zien wat Jahweh in de zee had geschapen.¹¹ Daarop zou de profeet tot besef van zijn eigen zondige handelen tegenover Jahweh zijn

5 A.J. Wilson, 'Sign of the Prophet Jonah and Its Modern Confirmations,' *Princeton Theological Review* 25 (1927): 630-642; G.F. Howe, 'Jonah and the Great Fish,' *Biblical Research Monthly* (1973): 6-8.

6 F.T. Bullen, *Cruise of the Cachalot Round the World after Sperm Whales* (Londen:Smith, 1898).

7 H.R. Murris, 'Jona en de grote vis: fabel of realiteit?' *Bijbel en Wetenschap* 203 (1998): 89.

8 H.R. Murris, 'Jona en de grote vis: fabel of realiteit?' *Bijbel en Wetenschap* 203 (1998): 89-90; *Shark Alert*, (CD-i; Cap Disc & Center for Marine Conservation, distr. Philips Interactive Media, 1993).

9 W. Klausewitz, 'Kreekbenvissen,' in: *Grzimeks Leven der Dieren*, Dl. IV, (Antwerpen:Spectrum, 1971), 108.

10 T. Heyerdahl, *Koni-Tiki, de Kon-Tiki expeditie. 8000 km per vlot over de Grote Oceaan in 1947* (Laren:Luitingh, z.j.), 163.

gekomen. Vanuit de Bijbeltekst vindt deze verklaring uit de Midrasj echter geen ondersteuning.

De meeste zinnen die Jona in dit hoofdstuk uitspreekt vinden we terug in de Psalmen. De meeste Israëlitische profeten waren erin getraind om poëtische teksten van buiten te leren en eigen Psalmen te ‘componeren’.¹² Bij de Psalmen die Jona kiest, gaat het dan om het geween en geroep van het trouwe overblijfsel dat zich tot Jahweh keert. De profeet wordt op dat gebied een portret van het gelovige Israël.

Psalmcitaten in Jona 2

1 Ondertussen bad Jona tot de Jahweh, zijn God, vanuit het binnenste van de vis. **2** Hij zei: Ik riep uit mijn benauwdheid tot Jahweh en Hij antwoordde mij. Uit de schoot van het graf riep ik om hulp, U hoorde mijn stem. (vgl. Ps120:1) **3** Want U wierp mij in de diepte, in het hart van de zeeën, een watervloed omringde mij. Al Uw baren en Uw golven sloegen over mij heen. (vgl. Ps88:6) **4** Ik, ik zei: Uitgestoten ben ik van voor Uw ogen; toch zal ik opnieuw aanschouwen Uw heilige tempel. **5** Water omving mij, levensbedreigend, de watervloed omringde mij; zeewier was om mijn hoofd gebonden. (vgl. Ps18:5) **6** Tot de diepste gronden van de bergen daalde ik af; de aarde, haar grendels sloten zich voor eeuwig achter mij. Uit de groeve trok U mijn leven omhoog, Jahweh, mijn God! (vgl. Ps69:1; 86:13) **7** Toen mijn ziel in mij bezweek, dacht ik aan Jahweh; mijn gebed kwam tot U, in Uw heilige tempel. (vgl. Ps5:7; 18:7) **8** Wie nutteloze afgoden vereren, verlaten hun goedertierenheid. **9** Maar ik, met dankzegging zal ik U offers brengen, wat ik beloofd heb, zal ik nakomen. De redding is van Jahweh! (vgl. Ps3:8; 116:17) **10** Toen sprak Jahweh tot de vis, en hij spuwde Jona uit op het droge.

| 2 | Hij zei: Ik riep uit mijn benauwdheid tot Jahweh en Hij antwoordde mij. Uit de schoot van het graf riep ik om hulp, U hoorde mijn stem.

Aan het begin van zijn hymne geeft de profeet een introductie op hetgeen hij zijn toehoorders verder wil zeggen. Dit samenvattend begin wordt gevormd door twee complete parallel met elkaar staande zinnen. De profeet roept tot Jahweh vanuit een bare nood en werd gered.

¹¹ G. Frielander, *Pirke de Rabbi Eliezer, An English Translation, with Annotations, Introduction and Notes* (New York:Sepher-Hermon, 1981), §10.

¹² S. Gevirtz, *Patterns in the Early Poetry of Israel*. Studies in Ancient Oriental Civilization 32 (Chicago:University, 1963), 1-14; A.B. Lord, *The Singer of Tales* (Cambridge:Harvard, 1969), 13-29.

De uitdrukking 'de schoot van het graf' is uniek binnen het Oude Testament. De profeet zag zich daardoor zo goed als dood toen hij van het schip werd geworpen.

| 3 | Want U wierp mij in de diepte, in het hart van de zeeën, een watervloed omringde mij. Al Uw baren en Uw golven sloegen over mij heen.

Net als in Ps88:7 en 69:1-2,14-15 gebruikt de schrijver het beeld van de zee om zijn benauwdheden weer te geven. Bij Jona mogen we zelfs denken aan een letterlijke ervaring met deze zee. Hij is vandaar de enige schrijver die dit beeld van het water consistent en uitvoerig gebruikt. Zijn woorden laten sterk denken aan Ps42:8: 'De roep van vloed naar vloed, de stem van uw waterstromen – al uw golven slaan zwaar over mij heen.' Vooral de parallellen met het slot zijn opmerkelijk.

Christus zou later net als Jona in de grote benauwdheid Psalmen uitspreken.

| 4 | Ik, ik zei: Uitgestoten ben ik van voor Uw ogen; toch zal ik opnieuw aanschouwen Uw heilige tempel.

Deze woorden geven duidelijk de situatie tussen Jona en Jahweh te kennen. Weliswaar hadden de scheepslieden in de zee geworpen, maar toch beseftte Jona dat het uiteindelijk Jahweh was geweest die dit gedaan had. De profeet dacht dat dit het einde van zijn leven zou zijn. Het zou het oordeel voor zijn ongehoorzaamheid zijn. Het uitgestoten zijn voor Jahwehs ogen en niet meer aanschouwen van Gods heilige tempel geven metaforisch te kennen dat de profeet geen mogelijke redding meer voor hemzelf zag (vgl. Ps115:17).¹³

| 5 | Water omving mij, levensbedreigend, de watervloed omringde mij; zeewier was om mijn hoofd gebonden.

Gevangen in het water zou de profeet omkomen. Deze gebeurtenis wordt door de profeet op indringende wijze beschreven. Ondanks dat het onbekend is welke tijd er tussen het in de zee geworpen worden en door de vis opgeslokt worden in lag, kunnen we ons levend voorstellen dat deze omschrijving door de profeet werd meegemaakt. Binnen de Psalm wordt dit dan vanuit de ervaring van Jona hyperbolisch uitgewerkt.

---

¹³ D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 476.

| 6 | Tot de diepste gronden van de bergen daalde ik af; de aarde, haar grendels sloten zich voor eeuwig achter mij. Uit de groeve trok U mijn leven omhoog, Jahweh, mijn God!

De ‘diepste gronden van de bergen’, ‘grendels’ en ‘de groeve’ verwijzen naar de dood.¹⁴ Jona weet zich omringt door deze macht van de dood. Tegelijk is zijn psalm in Jona 2 omringt door het getuigenis dat God Jona beschermt tegen de dood. God grijpt in in de schepping.

Binnen Jn komt die dood meermaals ter sprake. In tegenstelling tot Jona’s drievoudige verlangen naar de dood (Jn1:12; 4:3,8) vinden we in dit vers juist zijn verlangen om aan de dood te ontkomen. De poorten van de Hades mogen hem niet omsluiten. In het tweede deel van dit vers benadrukt Jona dan ook zijn redding uit de groeve van de dood. Hij voelde zich alsof hij opnieuw tot leven kwam.

| 7 | Toen mijn ziel in mij bezweek, dacht ik aan Jahweh; mijn gebed kwam tot U, in Uw heilige tempel.

Jona herinnert zich dat Jahweh een God is die luistert naar het gebed. De gelovige weet dat zijn God hem hoort. De profeet erkende zijn ongehoorzaamheid en denkt aan Jahweh.

De heilige tempel was de plaats in het Oude Testament waarin de gelovige in nauwe relatie met zijn God kon komen. Het was het huis van Jahweh, waarover de heerlijkheid van God rustte. De tempel staat vandaar in dit vers parallel met Jahweh. We hoeven bij deze tempel geen keuze te maken tussen de vraag of het gaat om de hemelse tempel of de tempel in Jeruzalem.¹⁵ Voor de gelovige in het Oude Testament stonden beide tempels met elkaar in verbinding.

| 8 | Wie nutteloze afgoden vereren, verlaten hun goedertierenheid.

Doordat de Psalmist spreekt over de onmacht van de afgoden, contrasteert hij deze tegenover zijn God, Jahweh. Het is alsof hij wil zeggen: ‘Hoe dwaas zijn zij die leven zoeken bij de nietige leegte.’¹⁶

Jona’s woorden komen in deze context wel vreemd over. Wie zijn degenen die de waardeloze afgoden vereren? We ontmoeten in de voorafgaande tekst enkel de zeelieden die de andere goden aanbidden en

14 A.R. Johnson, ‘Jonash 2:3-10: A Study in Cultic Fantasy,’ *Studies in OT Prophecy*, red. H.H. Rowley (Edinburgh:T&T Clark, 1950), 87-89; M.H. Pope, ‘The Word נחח in Job 9:31,’ *Journal of Biblical Literature* 83 (1964): 269-278.

15 Zo J.D. Hannah, *Jona* (ATEA 3; Holzgerlingen:Häussler, 2000), 566.

16 Douglas K. Stuart, *Hosea-Jonah*, Word Biblical Commentary 31 (Dallas: Word Books, 1987), 478.

offers aan hen brengen. Maar het zijn juist deze zeelieden en de stad Ninive die het niet nalaten om het uit te roepen tot Jahweh in hun nood. De keuze van de zeelieden is te zien als een groot eerbetoon aan Jahweh. Het kwade Ninive hoorde het woord van God en bekeerde zich met haar hele hart. Zelfs de dieren worden onderworpen aan de gehoorzaamheid aan Jahweh. De woorden van Jona komen daarmee erg hypocriet over. De zeelieden hebben al hun leven als offer in de weegschaal gelegd en beloftes aan God gemaakt (1:16). Bij Jona is die houding tot nu toe afwezig. Hij lijkt veelmeer zichzelf als een afgod achterna te lopen.

| 9 | Maar ik, met dankzegging zal ik U offers brengen, wat ik beloofd heb, zal ik nakomen. De redding is van Jahweh!

Net zoals de zeelieden wilde de profeet aan Jahweh offers brengen (vgl. Jn1:16). In deze zaken drukt hij zijn dankbaarheid uit. Gods genade vraagt om reactie. Tijdens het brengen van offers citeerden de gelovigen vandaar graag hun dankzeggingen en lofliederen die ze aan Jahweh hadden gericht. Net als Jahweh wilden ze gehoorzaam zijn aan hetgeen ze beloofd hadden.

Ondanks dat Jona spreekt over het brengen van offers, vernemen we nergens in dit Bijbelboek dat hij dat ook doet. Het zijn enkel de zeelieden die een offer brengen. Jona zegt dat hij offers zal brengen, maar komt dat volgens de gegevens die we hebben, niet na.

Jona sluit zijn hymne met 'de redding is van Jahweh'. Daarmee eert hij God vanwege het reddingswerk. Bij geen andere god is redding mogelijk. Andere goden zijn nietigheden tegenover God (vs8). Jona erkent dat enkel Jahweh kiest om een mens te redden. God deed dit in de hopeloze situatie van de zeevaarders (Jn1), in de hopeloze situatie van Jona (Jn2-3) en in de hopeloze situatie van Ninive (Jn4). Dit boek zet die redding centraal. Alle drie deze partijen roepen vervolgens Jahweh aan om Hem te aanbidden en vereren (1:16; 2:10; 3:5-9).

| 10 | Toen sprak Jahweh tot de vis, en hij spuwde Jona uit op het droge.

Toen Jona geleerd had dat er bij God redding was, bracht Jahweh de redding. De vis gehoorzaamde evenals de wind God had gehoorzaamd. Nadat hij drie dagen en nachten gezwommen had, volbracht hij Jahwehs opdracht om de profeet aan land te spuwen.

5 Lopen met God (3:1-10)

5.1 A' – Jona's opdracht (3:1-2)

(1) Het woord van Jahweh geschiedde voor de tweede keer tot Jona: (2) Sta op, ga naar de grote stad Nineve en predik tegen haar de prediking die Ik tot u spreek.

De Psalm van Jona in het vorige hoofdstuk heeft de lezer voorbereid op hetgeen er in Jn3 gaat gebeuren. Net als aan Jona wil Jahweh ook aan Nineve genade schenken bij berouw.

| 1 | Het woord van Jahweh geschiedde voor de tweede keer tot Jona:

Jahweh had Jona voor deze taak geroepen en liet de profeet dit overdoen. En zelfs aan dit overdoen kleefde er weer gebreken en fouten bij Jona.

| 2 | Sta op, ga naar de grote stad Nineve en predik tegen haar de prediking die Ik tot u spreek.

De woorden die Jahweh in dit en het volgende vers uitspreekt zijn bijna gelijk aan de woorden in Jn1:2.

5.2 B' – Jona en de heidense inwoners van Ninive (3:3-10)

(3) Toen stond Jona op en ging naar Nineve, overeenkomstig het woord van Jahweh. Nineve was een geweldig grote stad, van drie dagreizen. (4) En Jona begon de stad in te gaan, één dagreis. Hij predikte en zei: Nog veertig dagen en Nineve wordt ondersteboven gekeerd! (5) De Ninevieten geloofden in God; zij riepen een vasten uit en trokken rouwgewaden aan, van de grootste tot de kleinste onder hen. (6) Toen dat woord de koning van Nineve bereikte, stond hij op van zijn troon, legde zijn staatsiegewaad af, hulde zich in een rouwgewaad en ging in het stof zitten. (7) En in Nineve werd op bevel van de koning en zijn rijksgroten omgeroepen: Mens en dier, runderen en schapen, mogen niets eten, niet grazen en geen water

---

drinken. (8) Mens en dier moeten in rouwgewaden gehuld zijn en met kracht tot God roepen; zij moeten zich bekeren, ieder van zijn slechte weg en van het geweld dat aan hun handen kleeft. (9) Wie weet zal God Zich omkeren, berouw hebben en Zijn brandende toorn laten varen, zodat wij niet omkomen! (10) Toen zag God wat zij deden, dat zij zich bekeerden van hun slechte weg. En God kreeg berouw over het kwade dat Hij gezegd had hun te zullen aandoen, en Hij deed het niet.

| 3 | Toen stond Jona op en ging naar Nineve, overeenkomstig het woord van Jahweh. Nineve was een geweldig grote stad, van drie dagreizen.

Jona stond op en vertrok naar Ninive. Doordat Ezra ongeveer vier maanden nodig had om een gelijksoortige reis te maken, zal deze reis ook bij Jona een langere tijd in beslag hebben genomen (Ea7:9). De schrijver hecht echter geen belang aan de tijd die Jona nodig had om de stad uiteindelijk te bereiken. Hij wijst enkel erop dat Jona gehoorzaamheid toonde aan het woord van Jahweh en naar Ninive trok.

Aan dit gebeuren voegt de schrijver de informatie toe dat Ninive een geweldig grote stad was, van drie dagreizen. De uitdrukking 'drie dagreizen' zorgt voor moeilijkheden in de interpretatie, aangezien dat zou betekenen dat Ninive een omvang had van ongeveer tachtig tot honderd kilometer. In de oudheid waren er geen steden in Mesopotamië te vinden van zulk een grote omvang. De Assyrische vorst Sanherib (704-681vC) roemt later erover dat hij zijn stad vergrootte tot een omvang van vijf kilometer.¹ Verschillende oplossingen zijn daarom voorgesteld voor de interpretatie van de 'drie dagreizen':

- (1) 'Drie dagreizen' beschrijft de tijd die Jona nodig had om alle inwoners zijn boodschap te verkondigen:² Omdat de schrijver in 3:4 erover spreekt dat Jona de stad intrekt en deze intrek typeert als 'één dagreis', is het mogelijk bij de 'drie dagreizen' te denken aan de totale tijd die Jona nodig had om zijn boodschap aan alle inwoners van Ninive te verkondigen.
- (2) 'Drie dagreizen' wijst op de dag van aankomst, de dag van verkondiging en de dag van vertrek.³
- (3) 'Drie dagreizen' wijst niet op de grootte van de stad Ninive, maar op de grootte van het gebied Ninive. Om hierop te wijzen, spreekt de schrijver over 'de grote stad' Ninive (1:2; 3:2; 4:11; vgl.

1 T. Desmond Alexander, "Jonah and Genre," *Tyndale Bulletin* 36 (1985): 56.

2 *Ibid.*, 57.

3 Donald J. Wiseman, "Jonah's Nineveh," *Tyndale Bulletin* 30 (1979): 38.

Gn10:11-12).⁴ Bij dit grote gebied van Ninive horen ook de steden Assur, Calah, Dur-Sharrukin, Kouyunjik, Khorsabad en Nimrud.⁵ Vanuit dit voorstel berekende Donald Wisemann dat een bevolkingsgrootte van 120.000 past bij het gebied 'groot Ninive'.⁶

| 4 | En Jona begon de stad in te gaan, één dagreis. Hij predikte en zei: Nog veertig dagen en Nineve wordt ondersteboven gekeerd!

Jona begon meteen met het verkondigen van zijn boodschap toen hij de stad binnenging.⁷ Sommigen zien in de handelingen van Jona in Nineve een type van de Heer Jezus Christus die zich tot de volken keert. Christus werd niet eerder als Heiland aan de heidenen verkondigd, voordat Hij gestorven, opgewekt en verheerlijkt was. Jona was een goede predikant, die een bijzondere plaats van God kreeg, maar Jezus was veel meer als Jona, Hij was groter (Lc11:32).

| 5 | De Ninevieten geloofden in God; zij riepen een vasten uit en trokken rouwgewaden aan, van de grootste tot de kleinste onder hen.

Alle bewoners van Nineve bekeerden zich. Zowel de hoge als de lage maatschappelijke klassen deden boete in stof en as en riepen een vasten uit in de hoop dat Jahweh het oordeel zou afwenden.

Veelal heeft de plotselinge bekering van de Nineve grote verbaasdheid opgeroepen. Hannah verduidelijkt in zijn commentaar vandaar dat de stad al voor de prediking van Jona twee grote plagen had meegemaakt in 765 en 759v.Chr., en overrompeld werd door een volledige zonsverduistering op 15 juni 763v.Chr.⁸ Daarnaast vermeldt Stuart dat Nineve ettelijke militaire verliezen leed en geteisterd werd door machtsspelletjes en hongersnood in de tijd van Assur-Dan III (773-756v.Chr.).⁹ Deze gebeurtenissen werden in de oudheid meteen als een oordeel van de goden gezien. Vandaar kunnen ze een vruchtbare bodem hebben gelegd voor de bekering van het volk na de oproep van de buitenlandse profeet rondom de tijd van Jerobeam II (793-753v.Chr.).

Toch zou de bekering van Nineve niet lang standhouden. Al drie decennia later zouden ze Israël aanvallen en het noordrijk in ballingschap

4 Alexander, "Jonah and Genre," 57–58.

5 Wiseman, "Jonah's Nineveh," 38–39; John D. Hannah, "Jona," in *Das Alte Testament. Erklärt Und Ausgelegt*, ed. John F. Walvoord and Roy B. Zuck, vol. 3 (Holzgerlingen: Hänssler, 2000), 560,567.

6 Wiseman, "Jonah's Nineveh," 41–42; Vgl. Alexander, "Jonah and Genre," 59.

7 J.D. Hannah, *Jona* (ATEA 3; Holzgerlingen:Hänssler, 2000), 567.

8 J.D. Hannah, *Jona* (ATEA 3; Holzgerlingen:Hänssler, 2000), 558; D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 440.

9 D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 440.

wegvoeren (722v.Chr.). Schijnbaar had de bekering geen blijvende houding in de volgende generatie. Zodoende zou uiteindelijk de profeet Nahum het oordeel over Nineve afkondigen.

| 6 | Toen dat woord de koning van Nineve bereikte, stond hij op van zijn troon, legde zijn staatsgewaad af, hulde zich in een rouwgewaad en ging in het stof zitten.

Ondanks het feit dat Nineve pas tijdens koning Sanherib (704-681v.Chr.), na het optreden van Jona, de hoofdstad werd van het Assyrische rijk, diende de stad ook daarvoor al meermaals als woonplaats van de koning.¹⁰ We hoeven bij het woord ‘koning’ dus niet te denken aan een gouverneur.¹¹ De koning regeerde uiteraard over een grote gebied dan enkel Nineve. In de tijd van het Oude Testament was het echter gebruikelijk dat een koning verbonden was met zijn woonplaats (vgl. Gn14:1,9; Dt2:24-30; Re3:8,10; 4:17-24; 2Sm8:5; 1Kn11:23; 21:1). We zien dat terug in vs7 waar sprake is van de rijksgroten die aanwezig waren bij de koning in de stad. Op het moment dat Jona door de stad trok regeerde koning Assur-Dan III (773-756v.Chr.) over het rijk.¹²

Welke een gehoorzaamheid had Nineve! Meteen gebeurde er een grote bekering van koning tot hond (Jn3:7).

Het Assyrische rijk

In de Bijbelse geschiedenis staat Assyrië meerdere keren naast Egypte (vgl. Js10:24; 11:11,16; 19:23-25; 27:13; 52:4; Hs7:11; 11:5,11; Zc10:10). Zoals Egypte de grote onderdrukker van het zuiden was, was Assyrië dat van het noorden. In de geschiedenis van Israël zou het volk meerdere keren met de machten van het Assyrische rijk in contact komen. De geschiedenis van het Assyrische rijk omvat drie grote periodes: het Oud-Assyrische rijk (1950-1365), het Midden-Assyrische rijk (1365-935) en het Nieuw-Assyrische rijk (935-605).¹³ In de Bijbel verwijst Assyrië naar dit laatste Nieuw-Assyrische rijk. Assyrië kende verschillende hoofdsteden, waaronder Assur, Nineve en Arbela. Nineve werd pas de hoofdstad van Assyrië in de tijd van Sanherib (705-681).

10 R.C. Thompson en R.W. Hutchinson, *A Century of Exploration at Nineveh* (Londen:Lusack & Co., 1929); A. Parrot, *Nineveh and the Old Testament* (Londen:SCM, 1955); D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 441-442; J.D. Hannah, *Jona* (ATEA 3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 568.

11 Contra: P. Ferguson, ‘Who was the “King of Ninive” in Jonah 3:6,’ *Tyndale Bulletin* 47 (1996): 303.

12 J.D. Hannah, *Jona* (ATEA 3; Holzgerlingen:Hänsler, 2000), 568.

13 Hoerth and McRay 2005; Grayson 2005, 99.

Oud- en Midden-Assyrische rijk (1950-1365)

Voorgeschiedenis – De Akkadiërs vestigden rond 3000vC een stad in de streek van Assur, die ze vernoemden naar hun beschermgod. Grote intensieve handelsroutes die oostwaarts tot India en China, zuidwaarts tot Saoedi-Arabië, westwaarts tot Israël en noordwaarts tot aan de steppen van Centraal-Azië voerden, vormden een grote aanleiding voor de keuze van dit gebied.¹⁴ Na de ondergang van de stad Ur veranderde Assur dan ook al snel in een stadstaat.¹⁵ De stad Assur stichtte later de Subareriërs in hun midden.¹⁶ Hierdoor kregen de Akkadiërs de naam Assyriërs. Ze leefden hierbij onder de Sumerische heerschappij en ontvingen roem en faam tijdens de ontdekking van het spijkerschrift. Zowel

SPIJKERSCHRIFT

de Assyriërs als de Babyloniërs maakten later gebruik van het zestigtalig stelsel voor graad- en tijdsindeling. Tegenwoordig zijn onze graad- en tijdsindeling nog steeds gebaseerd op dit veelvoud van zes. Ook inspireerden we onze dag-indeling op die van de Sumeriërs: twaalf dubbele uren die elk onderverdeeld zijn in dertig kleinere tijdeenheden. De Akkadiërs bleken ook de omvangrijke verzameling van vraagstukken, de inhoud van een piramide nauwkeurig te kunnen berekenen. Zij kenden bij benadering de waarde van pi en de algebra bereikte ook een verrassend hoog peil.¹⁷ Ook over de biologie zijn er plantenlijsten bewaard gebleven. Deze lijsten zijn volgens de Assyriërs belangrijk, want de naam verleent de planten hun existentie en geeft degene die naam kent, kennis over de plant. Ook bestaan er lijsten van dieren uit 2000vC. Zij vertellen over de vis die bij de Perzische golf op de markt verkrijgbaar was. Een lijst telt achttien vissoorten waarvan sommigen al zijn uitgestorven, zoals de langbaardige ram en het steppenpaardje.

Het Oud-Assyrische rijk (1950-1365) – Hun eerste grote Assyrische rijk ontstond tijdens de heerschappij van Sargon (±2430vC) die ook de hoofdstad Akkad bouwde, niet ver van het huidige Kisj (Irak). Zijn rijk hield twee eeuwen lang geheel Mesopotamië onder controle. Zijn klein-zoon Naram-Sin verstevigde het en breidde het verder uit. Van 2200-2000 verloor Assyrië die controle en omvatte het slechts een klein gebied bij de Eufraat. Shamshi-Adad I (1813-1781) breidde het gebied opnieuw uit. Hij regeerde eerst over het rijk vanuit Assur en daarna vanuit Shubat-Enlil. In zijn tijd weerde hij verschillende aanvallen af van de Babylonische vorst Hammurabi (1792-1750) die het rijk vanuit het zuiden aanviel. Rond 1800vC verzwakte het rijk echter opnieuw en kwam het onder Amoritische en Babylonische heerschappij.

Het Midden-Assyrische rijk (1365-935) – Assur-Uballit I (1363-1328) was de eerste in de geschiedenis die zich 'koning van Assyrië' noemde.¹⁸ Hij maakte het rijk tot een wereldmacht en heerste politiek en economisch over zijn vijanden.¹⁹ Onder Salamaneser I (1273-1244) groeide dit rijk verder uit. Tukulti-Ninurta I (1243-1207)

14 Grayson 2005, 98.

15 Seton-Williams 1981, 16.

16 Goossens 1960, 11–13.

17 Contenau and Esmeyer 1959, 219–221; Schmökel, de Liagre-Böhl, and de Liagre-Böhl 1957, 82.

18 Keele and Strawn 2005, 462.

19 Seton-Williams 1981, 36–37; Schmökel, de Liagre-Böhl, and de Liagre-Böhl 1957, 114–145.

veroverde daarop het Babylonische rijk en nam de stad Babylon in beslag. Geen andere macht had in de daaropvolgende eeuwen (1100-700) zoveel macht en rijkdom als Assyrië. Het rijk omvatte heel Mesopotamië, Turkije en alle landen ertussen. In die tijd heerste Tiglath-Pileser I (1114-1076) en volgde Assyrië een ander beleid: verslagen volken deporteerden het vanuit hun moederland naar een vreemd gebied; in de veldtocht trok nu ook de Assyrische koning mee; aan militaire ontwikkelingen hechtte het grote aandacht, waardoor stormrammen, schansen en strijdwegens aanzienlijk verbeterde en Assyrië een ongekende militaire macht ontwikkelde; contacten met machtige buurlanden verstevigde het door huwelijken onder koninklijke families.²⁰ De brutaliteit die Assyrië tegenover oorlogsgevangenen uitte oversteeg bij verre die van de andere volken. Zij vilden sommige van hun slachtoffers en wierpen anderen op spitse palen met als doel om hiervan één groot spektakel te maken voor de toeschouwers. Assyrische schrijvers schreven al deze gruwelijkheden gedetailleerd neer in documenten. Weinigen lukte het om bij het doorlezen daarvan geen koude rillingen te krijgen.²¹

Administratief kozen de Assyriërs er verder voor om hun rijk in te delen in verschillende provincies waarover gouverneurs verantwoordelijkheid uitoefenden.²² Zulk een beleid zorgde ervoor dat de belastingen gemakkelijker in de staatskas terecht kwamen en er minder snel opstanden ontstonden in de verschillende gebieden.

Nieuw-Assyrische rijk (935-605)

In de geschiedenis van het Nieuw-Assyrische rijk vinden onderstaande gegevens, die deels in relatie staan met de Bijbelse geschiedenis, vermelding waard. De Assyrische koningen die in deze tijd leefden zijn de volgende:

967-935	Tiglath-Pileser II	782-772	Salmanassar IV	668-631	Assurbanipal
935-912	Assur-Dan II	771-754	Assur-Dan III	625-623	Assur-Etil-Iláni
912-889	Adad-Nirári II	753-746	Assur-Nirári V	622-612	Sin-Sar-Iskun
889-884	Tukulit-Ninurta II	745-727	Tiglath-Pileser III	612-609	Assur-Uballit II
883-859	Assur-Nasirpal II	726-722	Salmanassar V		
858-824	Salmanasser III	721-705	Sargon II		
823-811	Shamshi-Adad V	704-681	Sanherib		
810-783	Adad-Nirári III	680-669	Esarhaddon		

Assurnasirpal II (883-859) – trok met zijn Assyrische leger 876vC op tegen Syrië en bracht diverse landen grote schade toe. Het land Israël, waar Omri (885-874) regeerde, bleef gespaard. Op de muren van hun paleis in Kalhu/Kalach (het moderne Nimrod), beelden de Assyriërs deze veroveringstochten af uit die tijd. Deze uitvoerige beschrijving van de militaire overwinningen is zeer sterk aanwezig bij de Assyriërs. Zo valt het op dat de latere Babyloniërs enkel voornamelijk hun religieuze en bouwkundige activiteiten beschrijven in hun annalen.²³

20 Seton-Williams 1981, 37–38; Goossens 1960, 31–32.

21 Hess 2008, 28.

22 Grayson 2005, 102.

23 Ibid., 103.

Salmaneser III (859-824) – was de eerste Assyrische vorst van het Nieuw-Assyrische rijk die zich westwaarts begon te richten. Begin van 853vC trok hij over de Eufraat richting westen. Hierbij moest hij meemaken dat een coalitie van twaalf koningen uit het westen zich tegen hem keerde.²⁴ Deze coalitie bestond uit: Adad-idri van Damascus (de Bijbelse Hadad-Ezer), Irhuleni van Hamat, Achab van Israël, Gindibu de Arabier, Byblos, Egypte, Matinu-Baäl van Arvad, Irqantu, Usanatu, Adunu-Baäl van Sianu, Baäsa van Bit-Ruhubi en 'de Amoriet'.²⁵ Het kwam tot een confrontatie nabij Qarqar in het noord-Syrië. Een Assyrische lijst vermeldt dat Achab 2.000 wagens en 10.000 soldaten in de coalitie zond. Dit is een immens grote aantal voor die tijd en komt bijna overeen met de grote van het Assyrische leger.²⁶ Als deze getallen juist zijn, maakt het Achab tot een machtige koning van die tijd. In de Bijbel ontbreekt deze gebeurtenis, doordat de Bijbelse schrijvers zich vooral richten op Achabs godsdienstbewind in plaats van op zijn militaire bewind. Dit gevecht in Qarqar vormt het eerste fysieke contact tussen Israël en Assyrië. Een latere confrontatie tussen beide groepen vond nog plaats in 849, 848 en 845vC.

In 841vC trok Salmaneser III opnieuw richting westen en beleegert hij Damascus, zonder dat hij de stad veroverd of verwoest. Ook de Arameese koning Hazaël laat hij verder regeren op de troon. Wel ontvangt Salmaneser III in het zuidwesten van de berg Karmel smeergeld van Tyrus, Sidon en Jehu de 'zoon van Omri' die regeert over Israël (841-814). Een zwarte obelisk vermeldt deze gebeurtenis en beeld Jehu (genaamd Yaua) knielend af voor Salmaneser III.

Tijdens de laatste vier jaar van Salmaneser's bewind (828-824) en de eerste drie jaar van Shamshi-Adad V (823-821) bewind, ontstaan er meerdere opstanden in het Assyrische rijk. Shamshi-Adad drukt deze opstand de kop in, maar verliest daarbij de macht over Babylon.²⁷ Deze woelige tijden leiden verder ertoe dat Hazaël zijn Arameese koninkrijk uitbreidt en Israël en Juda domineert (vgl. 2Kn10:32-33; 12:17a; 13:3).²⁸ Hierbij stak hij ook de Eufraat over en bedreigde hij het Assyrische gebied ten noorden ervan.²⁹

Adad-Nirari III (810-783) – volgt zijn vader Shamshi-Adad V (824-810) op en is tegelijk een kleinzoon van Salmaneser III en belangrijk heerser van het Assyrische rijk. Hij breekt de Syrische macht die opkwam tijdens het bewind van zijn vader. Daarvoor brengt hij vanaf 805vC zijn legers tot in Syrië en schrijft hij:³⁰ 'Ik sloot de koning van Damascus op in Damascus, zijn koninklijk verblijf. De paniek-gevende betovering van [onze hoofdgod] Ashur overweldigde hem. Hij greep mijn voet en smeekte om een slaaf van mij te worden'. Hieruit blijkt dat Assyrië het noordrijk Israël uiteindelijk bevrijdde van de Syrische onderdrukking die was begonnen onder Hazaël (vgl. 2Kn10:32). 2Kn13:5 verwijst hiernaar door erover te spreken dat Jahweh Israël een 'bevrijder' zond die hen verlostte van de macht van Syrië.

24 Zie voor gedetailleerde informatie: Yamada 2000; Grayson 1996.

25 Grayson 2005, 100.

26 Kelle 2002, 641–646.

27 Hallo 1960, 41–42.

28 Keele and Strawn 2005, 465; Hallo and Younger 2002, II.35:155; Kelle 2002, 649–651.

29 Hallo and Younger 2002, II.40:162–163; Finkelstein and Silberman 2002, 202.

30 Hoerth and McRay 2005, 52.

In 780-745 ontstonden er interne economische en sociale problemen in Assyrië, wat rust betekent voor Israël en Juda.³¹ Israël lukte het in die tijd om zijn eigen gebied dat in het noorden en oosten van Syrië lag terug te veroveren.

Tiglat-Pileser III (745-727) – draagt in sommige bronnen de bijnaam Pul (2Kn15:19; 1Kr5:26).³² De hedendaagse informatie over Tiglat-Pileser III is enorm maar fragmentarisch.³³ Assyriërs gelden in zijn tijd als onverschrokken, wrede, meedogenloze krijgers. Ze plunderden elk dorp of elke stad dat ze innemen en maken de steden die zich verzetten tegen hun macht met de grond gelijk. Wie zijn paleis betrad, zag in de lange ingangshalen taferelen uitgetekend die toonden hoe Assyrië haar vijanden behandelde. Tekeningen van afgehaakte hoofden, opgespietste lichamen en uitgestoken ogen toonden elke bezoeker welk oordeel hem te wachten stond als hij Assyrië ontrouw was.

Tiglat-Pileser III vestigt een imperialistische politiek en streeft naar militaire suprematie, waarbij hij begint met systematische deportaties en vazalstaten opricht. In zijn vroegere annalen bluft Tiglat-Pileser verder tegen Menahem (751-741), de koning van Israël:³⁴ 'Ik overweldigde hem als een sneeuwstorm en legde hem belasting op'. Toch heerst er opstand in zijn koninkrijk. Zo valt onder andere de Syrische koning Rezin samen met Israël vanaf 750vC meermaals Juda aan (2Kn15:37; 16:5; Am1:3-5).³⁵ Tiglat-Pileser III trekt 745vC naar haar westen en verovert het koninkrijk Urartu, nabij het noorden van Turkije (743-740). Israël voelt zich in de tijd tussen verschillende machten ingeklemd en probeert diplomatisch iedereen te vriend te houden. Vanaf het begin van zijn veldtochten vormt Tiglat-Pileser III een constante bedreiging voor het noordrijk Israël dat samen heult met Syrië. Vandaar beweegt hij zijn legers naar het zuiden gedurende drie veldtochten (738, 734 en 733-732) om elke vorm van rebellie neer te slaan en grondstoffen naar het centrum van zijn rijk te brengen.³⁶

Vooraf in 734vC groeien de spanningen tussen Syrië en Assyrië. Dat zorgt ervoor dat ook in Israël de spanningen oplopen. Volgens de annalen van Tiglat-Pileser III betalen al deze gebieden echter keurig vanaf 738vC hun belastingen:³⁷ 'Ik ontving belastingen van Kushtashpi van Commagene, Rezon van Damascus, Menahem van Samaria, Hiram van Tyrus, Sibittibi'li van Byblos (enz.) [...] goud, zilver, tin, ijzer, olifantenhuid, ivoor, linnen kledij met veelkleurige versieringen, blauwe en paarse wol, ebbenhout, palmhout, alles wat kostbaar was voor de koninklijke schat. Ook lamshuiden die paars waren geveerd en wilde vogels die blauw waren geveerd, tevens nog paarden, muilezels, grote en kleine kuddes kleinvee, mannelijke en vrouwelijke kamelen met hun veulens.'

Hoewel Rezin van Damascus belasting betaalt aan Tiglat-Pileser, leidt hij echter een anti-Assyrisch beleid.³⁸ Pekach (751-731) van Israël sluit zich hierbij aan samen met Tyrus, Askelon, Arabië en Gaza. Ondanks dat Assyrië officieel aan Menahem (751-

31 Tappy 2001, 505–531.

32 Bijvoorbeeld in een Babylonische koningslijst: Pritchard 1969, 272.

33 Tadmor 1994.

34 Hoerth and McRay 2005, 52.

35 Tadmor 1994, 187.

36 Taylor 2009, 6.

37 Pritchard 1969, 283; Arnold and Beyer 2002, 145; Levine 1972, 41.

38 Tadmor 1994, 55.

741) in 738vC het koningschap van Israël toevertrouwt, blijft Pekachs invloed dan ook langdurig in Israël bestaan. Een struikelblok voor de coalitie vormt het zuidrijk Juda. Koning Ahaz kiest duidelijk ertegen om zich erbij aan te sluiten. Rezin en Pekach doen daarop een aanval op Jeruzalem om koning Ahaz te vervangen door een koning uit Tabeël die hun coalitie zal ondersteunen (2Kn16:1-18; 2Kr28:1-25; Js7:1-17).³⁹ Jesaja's profetie dat deze aanval faalt, vervult zich (Js7:7). Tiglat-Pileser III valt het westen aan in 734-733vC en slaat de coalitie uit elkaar. In 731vC veroverd hij definitief Damascus. De schrijver van 1-2Kn verklaart dat deze aanval onder andere gebeurde doordat koning Ahaz in 735vC een 'gift' aan Tiglat-Pileser III zond: 'Achaz stuurde gezanten naar koning Tiglatpileser van Assyrië, met de boodschap: 'Ik ben uw dienaar en uw zoon. Trek op en verlos mij uit de greep van de koning van Aram en de koning van Israël, die zich tegen mij hebben gekeerd.' Hij zette zijn verzoek kracht bij door het goud en zilver uit de tempel van Jahweh en de schatkamers van het koninklijk paleis aan de koning van Assyrië te laten overhandigen. De koning van Assyrië gaf gehoor aan Achaz' verzoek. Hij trok op tegen Damascus en nam de stad in. De bevolking voerde hij als ballingen naar Kir, en Resin liet hij ter dood brengen' (2Kn16:7-9). In die situatie zal ook het noordrijk Israël zijn hart hebben vastgehouden. Tiglat-Pileser III vertrouwt daarop aan Hosea het koningschap van Israël toe:⁴⁰ 'Het land van Omri [Israël ...] verwierp zijn koning Pekah en ik plaatste Hosea als koning over hen. Ik ontving van hen hiervoor tien talenten goud en duizend(?) talenten zilver die ik als bijdrage naar Assyrië bracht.' Hierdoor veranderde het noordrijk Israël in een onafhankelijke marionettestaat van Assyrië.

Salmaneser V (726-722) – volgde zijn vader Tiglat-Pileser III op. Hij belegert aan het eind van zijn leven de hoofdstad Samaria van het noordrijk Israël, omdat koning Hosea het nalaat om belastingen aan Assyrië te betalen: 'Na verloop van tijd ontdekte Salmanassar dat Hosea tegen hem samenspande en afgezanten had gestuurd naar koning So van Egypte.⁴¹ Ook verzuimde hij de jaarlijkse schatting af te dragen. Daarom liet de koning van Assyrië Hosea in de boeien slaan en in de gevangenis opsluiten. Hij viel het land binnen, trok op tegen Samaria en belegerde de stad drie jaar lang. In het negende regeringsjaar van Hosea nam de koning van Assyrië Samaria in. Hij voerde de Israëlieten als ballingen mee naar Assyrië. Sommigen wees hij een woonplaats aan in Chalach, anderen aan de rivier de Chabor in Gozan, en weer anderen in de steden van Medië' (2Kn17:3-6). Het gaat hierbij om de bovenlaag die Salmanasser V in de ballingschap wegvoert in 722vC.⁴²

Sargon II (721-705) – wil een waardig opvolger zijn van de wrede koning Sargon uit het Oud-Assyrische rijk. Ondanks dat koning Hosea verwijderd is in het noordrijk, blijft dit gebied zich kenmerken door een rebellie tegen het Assyrisch rijk. Sargon II (721-705) brengt dan ook definitief de verovering van Samaria tot zijn einde in 720vC en voert het noordrijk volledig weg in ballingschap (Js10).⁴³ Hij schrijft in een van zijn

39 Hallo 1960, 49; Soggin 1993, 239.

40 Pritchard 1969, 284.

41 Vgl. Josephus 1996, IX.283-284.

42 Vgl. Grayson 1975, 10, 73; Kelle 2002, 662.

43 Hallo and Younger 2002, II.118A:293-294; II.118D:295-296; II.118E:296-297.

annalen:⁴⁴ 'Ik belegerde en overwon Samaria en nam 27.290 inwoners mee als buit. Uit hun vormde ik een arbeiders voor vijftig wagens en liet de overige inwoners actief in hun sociale posities. Tevens stelde ik een van mijn officieren over hen aan en legde ik hun de belasting die ook de vorige koning diende te betalen'. 2Kn17:24 noemt vervolgens de steden vanwaar Sargon II mensen haalde om Israël te herbevolken: 'De koning van Assyrië stuurde mensen uit Babel, Kuta, Awwa, Hamat en Sefarwaïm naar de steden van Samaria, waar hij hun een woonplaats toeweest in plaats van de Israëlieten. Deze mensen namen Samaria in bezit en gingen er wonen.' Het land is vanaf dat ogenblik een provincie van Assyrië dat de naam *Samerina* draagt.⁴⁵ In 720vC en 712vC keerde Sargons leger terug naar Israël om er Asdod aan te vallen (Js20:1).

Na Sargon's dood kwam Merodach-Baladan, de koning van Babel, in opstand. Ondersteund door verschillende landen, waaronder Juda, keerde hij zich tegen het Assyrische bewind. Hizkia, de koning van Juda, was de man die zich bij deze opstand aansloot ondanks het protest van de profeet Jesaja die in zijn tijd al de Babylonische opkomst voorspelde.

Sanherib (704-681) – volgde zijn vader Sargon II op en hield de eerste vier jaar van zijn bewind Babylon onder controle. In die tijd keerden ook Fenicië, Filistea, Egypte en Juda zich in een coalitie tegen hem. Pas in 701vC lukte het Sanherib ten westen te trekken en zesenvestig gevestigde steden in Fenicië te veroveren. Enkel de stad Tyrus hield stand. Ook landen als Syrië en Israël wisten zich bedreigd door Sanherib. Een van de grootste gevechten vond plaats in Eltekeh, waarbij Assyrië vocht tegen een coalitie van Ekron (Amqarruna genaamd), Egypte en Nubia. Volgens Assyrië lag de overwinning aan hun kant. Daarop trok Sanherib in de richting van Jeruzalem. Jeruzalem ontsnapt hierbij tenauwernood aan de verovering (2Kn18-19; Js36-39).

Sanherib voert verder een milde politiek en bouwt Nineve uit als hoofdstad. In zijn tijd lukt het de Chaldeese machten onder leiding van Merodach-Baladan II een coalitie tegen Assyrië te vormen. Ook de Judeese koning Hizkia heult hierin mee met de Chaldeeërs (2Kn20:12-19; Js39:1-8). Het lukt Sanherib echter om deze coalitie tegen te houden.

Esarhaddon (680-669) – volgde zijn vader Sanherib op. 2Kn19:37 vermeldt het tragische einde van zijn vader Sanherib: 'Daar werd hij [Sanherib], terwijl hij neerknielde in de tempel van zijn god Nisroch, vermoord door Adrammelech en Sareser, die vervolgens naar Ararat wisten te ontkomen. Zijn zoon Esarhaddon volgde hem op'.⁴⁶ De Assyriërs waren in deze tijd in staat om voortreffelijke plattegronden te maken van hun steden, waarop de verhouding uiterst nauwkeurig weergegeven werd. Zo stemt de kaart van de stad Nippur zuiver overeen met de opgegraven afmetingen van deze stad.⁴⁷ In 679vC sloeg Esarhaddon opstanden neer in Egypte, Cyprus, Tyrus en Sidon.⁴⁸ 673-671vC veroverde hij definitief Egypte. Hij

44 Pritchard 1969, 284-285; Hoerth and McRay 2005, 53.

45 Keele and Strawn 2005, 469.

46 Borger 1967.

47 Contenau and Esmeyer 1959, 221-222.

48 Miller and Hayes 1986, 366.

versloeg farao Tihaka en nam Memphis in beslag.⁴⁹ Toen Esarhaddon (680-669) in 669nC opnieuw een opstand in Egypte moest neerslaan, overleed hij aan een ziekte tijdens de veldtocht.

Assurbanipal (668-631) – was de zoon van Esarhaddon en de laatste grote koning van Assyrië. Zijn naam betekent 'Assoer is de schepper van de erfzoon'. Assurbanipal zette het werk van zijn vader voort en versloeg Egypte, Lydië en Elam.⁵⁰ Ook bouwde hij een grote bibliotheek in Ninive waar diverse kleitabletten stonden. Een menigte verzamelaars spoorde elk belangrijk document op in zijn koninkrijk en bracht het naar deze bibliotheek. Wie een van die tabletten wilde ontvreemden of de naam van een ander naast die van de koning zou schrijven gold als vervloekt. De schrijvers kwamen voort uit alle lagen van de bevolking. Schrijver zijn was wel een moeilijk beroep, dat een langdurige opleiding vergde, maar een hoog aanzien genoot.⁵¹ Meer dan tweeduizend jaar later, in 1850nC, zouden Engelse archeologen deze bibliotheek van Assurbanipal ontdekken. Ironisch genoeg vormt deze verzameling vooral een grote schat aan informatie over het Babylonische rijk en minder over het toenmalige Assyrische rijk waarover Assurbanipal regeerde.

ASSURBANIPAL

626vC bestormden Scythianen Assyrië vanuit het noord-westen en veroverde ook de Chaldeeër Nabopolassar (626-605) de stad Babylon en zuid-Mesopotamië. 612vC viel Ninive door een coalitie van Babylon, Perzië, Medië en andere kleinere volken. De profeet Nahum schrijft over deze val van Nineve als volgt: 'Dan zal ieder die je ziet zich van je afwenden en zeggen: "Nineve is verwoest!" Wie zal om haar rouwen? Waar vind ik iemand die je troost?' (Na3:7). Aan het hoofd van deze coalitie tegen Assyrië staat tevens de kroonprins en toekomstige Babylonische koning Nebukadnezar. De Assyriërs die zich in latere tijden met Babyloniërs en andere Semitische volken mengden noemden zich naar hun spreektaal Arameeërs. De naam Assyrië leefde uiteindelijk voort in de Romeinse provincie Syria (*Suria*), dat een verkleinvorm is van Assyrië (*Assuria*). Assyriërs die later in Damascus of Antiochië het christelijke evangelie accepteerden, noemden zich Suraye/Suryoyo ('christenen'). Na de ondergang van het Assyrische rijk bleven de Assyriërs als volk bestaan met het verlangen om weer een eigen Assyrische staat te vestigen.⁵²

Samenleving

De Assyriërs kenden drie standen: rijken, slaven en een tussenklasse. De rijken bepaalden het bestuur van het land en stonden bovenaan de maatschappelijke ladder. Slaven stonden onderaan deze ladder, bezatten niets en hadden geen zeggenschap. De grondslag van alle familieverbanden was het huwelijk. Een

49 Kitchen 1986, 391; Pritchard 1969, 302.

50 Kitchen 1986, 394.

51 Khazai 1983, 26; Contenau and Esmeyer 1959, 174–177.

52 Hakan Sagman 2004.

ongetrouwd meisje stond onder het gezag van haar vader. De oude Assyriërs eerden een man met een lange baard en zagen een man zonder baard als eerloze man. De koning van het Assyrische rijk had een absolute macht en stond enkel nog onder het gezag van de oppergod Assur. Wel zorgde de koning er intuïtief voor dat hij de meest invloedrijke families en stammen van Assyrië niet tegen zich in opstand bracht.⁵³

Religie

De Assyriërs hadden in de oudheid een polytheïstisch religie. De belangrijkste god was de beschermgod Assur van wie de tempel in de stad Assur stond. Het valt op dat de Bijbel de god Assur nergens expliciet met naam noemt. Buiten Assur aanbaden de Assyriërs Nergal, Ninurta, Shamash, Adad en de godin Istar. Ook ontvingen verschillende Babylonische afgoden, zoals Marduk en Nabu, verering door de Assyriërs.⁵⁴ Het brengen van voedsel aan deze goden was een algemeen gebruik in het rijk. Ook moesten alle veroverde gebieden zich buigen voor de goden van Assyrië. Zo namen ook de Joden onder de heerschappij van Manasse de Assyrische goden over. Het meest bekende religieuze festival in Assyrië was het nieuwjaarsbanket genaamd *Tākultu*. Tijdens dit feest aanbaden de Assyriërs de goden en smeekten ze hen de koning een nieuw regeringsjaar te schenken.

- | 7 | En in Nineve werd op bevel van de koning en zijn rijksgroten omgeroepen: Mens en dier, runderen en schapen, mogen niets eten, niet grazen en geen water drinken.**
- | 8 | Mens en dier moeten in rouwgewaden gehuld zijn en met kracht tot God roepen; zij moeten zich bekeren, ieder van zijn slechte weg en van het geweld dat aan hun handen kleeft.**
- | 9 | Wie weet zal God Zich omkeren, berouw hebben en Zijn brandende toorn laten varen, zodat wij niet omkomen!**

Deze uitspraak laat ons terugdenken aan J12:14: ‘Misschien herroept Hij zijn vonnis, komt Hij erop terug en laat Hij toch iets van zijn zegen over, zodat jullie weer graan en wijn kunnen offeren aan Jahweh, jullie God.’ Het zijn soortgelijke woorden die ook de kapitein in Jn1 uitsprak: ‘De schipper ging naar hem toe en zei tegen hem: Hoe kunt u zo diep in slaap zijn! Sta op, roep uw God aan! Misschien zal die God aan ons denken, zodat wij niet vergaan!’ (vs6).

⁵³ Grayson 2005, 104.

⁵⁴ Ibid., 103.

| 10 | Toen zag God wat zij deden, dat zij zich bekeerden van hun slechte weg. En God kreeg berouw over het kwade dat Hij gezegd had hun te zullen aandoen, en Hij deed het niet.

Net zoals Jahweh het oordeel over Jona had afgewend en de profeet genade had geschonken, schonk hij ook Nineve genade. Gods Woord zegt dat iedereen die de naam van Jahweh aanroept gered zal worden (Jl2:32; Rm10:13). Jeruzalem en Nineve werden in het verleden op grondslag van genade gespaard (1Kr21:15,26-27; Jn3:10).

Gods berouw heeft niets te maken met menselijk berouw als een gevolg van een verkeerde gedachte of handeling. Het betekent een verandering van gedachten en daden in Gods wegen, tengevolge van een verandering bij mensen in hun denken, spreken en handelen (Jr18:7-11,23; 26:2-3).

Nineve bestond daarna nog 150 jaar, waarna het verwoest werd door de Babyloniërs, wgens hun zonden, zoals we lezen in de profeet Nahum.

6 Vooruitlopen voor God (4:1-10)

‘Maar Jahweh zei: ‘Ben je terecht in woede
ontstoken?’
Jona 4:4

6.1 C’ – Jona’s ondankbare gebed (4:1-4)

(1) Dit was volstrekt kwalijk in de ogen van Jona en hij ontstak in woede. (2) En hij bad tot Jahweh en zei: Och Jahweh, waren dit mijn woorden niet toen ik nog in mijn land was? Daarom ben ik het voor geweest door naar Tarsis te vluchten! Want ik wist dat U een genadig en barmhartig God bent, geduldig en groot van goedertierenheid, Die berouw heeft over het kwaad. (3) Nu dan, Jahweh, neem toch mijn leven van mij weg; het is immers voor mij beter te sterven dan te leven.

(4) Maar Jahweh zei: ‘Ben je terecht in woede ontstoken?’

| 1 | Dit was volstrekt kwalijk in de ogen van Jona en hij ontstak in woede.

Hypocriet was de reactie van deze profeet. Hij aanvaardt het dat Jahweh hem wel genade schenkt na zijn omkeer, maar kan niet aanvaarden dat Nineve op dezelfde wijze de genade van Jahweh ervaart. Hij kan het niet aanvaarden, omdat zijn haat voor de Assyrische stad overgroot is. Jona de profeet die barmhartigheid had ervaren, werd onbarmhartig tegenover Nineve.

| 2 | En hij bad tot Jahweh en zei: Och Jahweh, waren dit mijn woorden niet toen ik nog in mijn land was? Daarom ben ik het voor geweest door naar Tarsis te vluchten! Want ik wist dat U een genadig en barmhartig God bent, geduldig en groot van goedertierenheid, Die berouw heeft over het kwaad.

Voor het eerst spreekt Jona een gebed uit tot God. In dit gebed spreekt hij tien keer over zichzelf. Hij uit zijn frustraties tegenover God als hij de heerser van de wereld is: ‘Mijn woorden, mijn land’.

Zijn uitspraken tonen dat hij God te barmhartig vindt. Jona staat hier in contrast met velen die zich vooral uitspreken tegen Gods oordeel. Jona beseft dat juist het omgekeerde waar is. Dat zorgt voor de nodige problemen in het leven van de profeet.

De profeet vertrok daarvoor uit Ps103:8. De uitspraak laat ons ook terugdenken aan J12:13: 'Niet je kleren moet je scheuren, maar je hart. Keer terug tot Jahweh, jullie God, want Hij is genadig en liefdevol, geduldig en trouw, en tot vergeving bereid.'

| 3 | Nu dan, Jahweh, neem toch mijn leven van mij weg; het is immers voor mij beter te sterven dan te leven.

Jona's gebed is het te mogen sterven. In tegenstelling tot God is hij niet bezorgd over de stad.

| 4 | Maar Jahweh zei: 'Ben je terecht in woede ontstoken?'

6.2 X – Gods les voor Jona (4:5-11)

(5) Toen verliet Jona de stad en ging ten oosten van de stad zitten. Hij maakte daar voor zichzelf een hut en ging daaronder in de schaduw zitten, tot hij zou zien wat er met de stad gebeurde. (6) En Jahweh God beschikte een wonderboom, en liet hem boven Jona opschieten, zodat er schaduw zou zijn boven zijn hoofd, om hem te bevrijden van zijn kwelling. Jona was zeer blij met de wonderboom. (7) De volgende dag beschikte God bij het aanbreken van de dageraad een worm die de wonderboom stak, zodat hij verdorde. (8) En het gebeurde toen de zon opging, dat God een verzengende oostenwind beschikte. En de zon stak op het hoofd van Jona, zodat hij geheel uitgeput raakte. Hij wenste te sterven en zei toen: 'Het is voor mij beter te sterven dan te leven.' (9) Maar God zei tegen Jona: 'Ben je terecht in woede ontstoken over die wonderboom?' En hij zei: 'Terecht ben ik boos, tot de dood toe.'

(10) Daarop zei Jahweh: 'Ú wilt die wonderboom sparen, waaraan u geen moeite besteed hebt en die u niet hebt laten groeien, die in één nacht is ontstaan en in één nacht is vergaan. (11) Zou Ík dan die grote stad Nineve niet sparen, waarin meer dan honderdwtintigduizend mensen zijn die het verschil tussen hun rechter- en hun linkerhand niet weten, en daarbij veel vee?'

| 5 | Toen verliet Jona de stad en ging ten oosten van de stad zitten. Hij maakte daar voor zichzelf een hut en ging daaronder in de schaduw zitten, tot hij zou zien wat er met de stad gebeurde.

Jona vecht niet zoals Abraham met God om genade maar bouwt zich een Scandinavisch tuinhuisje en gaat in zijn klapstoeltje zitten. Wellicht koos hij hiervoor in de hoop dat Jahweh alsnog zou reageren op zijn tegenstribbelingen en Nineve in schot en as zou leggen.¹

| 6 | En Jahweh God beschikte een wonderboom, en liet hem boven Jona opschieten, zodat er schaduw zou zijn boven zijn hoofd, om hem te bevrijden van zijn kwelling. Jona was zeer blij met de wonderboom.

Jahweh koos er deze keer niet voor om zijn profeet terecht te wijzen door een storm. Hij probeerde nu via het hart van Jona te spreken. Hetgeen de profeet zelf zou gaan waarderen zou Hij van hem wegnemen, met de onderliggende gedachte dat de profeet daardoor zou begrijpen hoe het voor Jahweh zou moeten zijn als Nineve, de stad die Jahweh waardeerde na haar bekering, zou worden weggevaagd.

Bij de wonderboom is er algemeen gedacht aan de tropische *ricinus communis* die uit Oost-Afrika en het Midden Oosten komt.² Naargelang de omstandigheden kan deze boom twee tot vijftien meter hoog worden. Deze plant geeft via zijn dertig tot zeventig centimeter grote bladeren veel schaduw. Doordat de plant binnen één nacht ontstond (vs10) mogen we ook denken aan een wonder van Gods kant bij de groei van deze boom. De *ricinus communis* heeft namelijk gemiddeld drie tot vier maanden nodig om te groeien. Jona zal zich verheugd hebben over deze boom. Een geschenk uit de hemel!

| 7 | De volgende dag beschikte God bij het aanbreken van de dageraad een worm die de wonderboom stak, zodat hij verdorde.

De *ricinus communis* verdort zeer snel als ze beschadigd wordt aan de steel.³ In tegenstelling tot de grote storm en de grote vis die we tegenkwamen in Jn1, maakt de Heer nu gebruik van een kleine worm.

Over de precieze identiteit van deze worm bleef men lange tijd in het ongewis. Sinds 2005 is bekend dat het wellicht om de rups van een beervlinder (*arctiidae*) gaat die de naam *Olepa Schleini* draagt.⁴ Deze rups is vooral 's nachts actief en voeden zich inderdaad van de wonderboom.

---

1 John D. Hannah, "Jona," in *Das Alte Testament. Erklärt Und Ausgelegt*, ed. John F. Walvoord and Roy B. Zuck, vol. 3 (Holzgerlingen: Hänssler, 2000), 570.
 2 Ibid., 571; Jacob Neusner, ed., *B. Shabbat*, The Babylonian Talmud: A Translation and Commentary 2 (Nashville: Hendrickson, 2011), 21a; "M. Shabbat," in *Mishnah* (New Haven; London: Yale University, 1988), 2.1.
 3 J.D. Hannah, *Jona* (ATEA 3; Holzgerlingen:Hänssler, 2000), 571.Hannah, "Jona," 571.
 4 A. Hausmann, 'Olepa schleini, Wiederentdeckung eines biblischen Schmetterlings aus dem Buch Jona.' *Tiere und Kunst aus Israel*, Bnd. II (München:Freund der ZSM, 2005): 22-25.

| 8 | En het gebeurde toen de zon opging, dat God een verzengende oostenwind beschikte. En de zon stak op het hoofd van Jona, zodat hij geheel uitgeput raakte. Hij wenste te sterven en zei toen: ‘Het is voor mij beter te sterven dan te leven.’

Voor de tweede keer wil Jona sterven. Hij jammert: ‘Ik wil mijn *ricinus communis* weer terughebben of sterven.

| 9 | Maar God zei tegen Jona: ‘Ben je terecht in woede ontstoken over die wonderboom?’ En hij zei: ‘Terecht ben ik boos, tot de dood toe.’

Jahweh vraagt Jona net als in vs4 of hij terecht in woede is ontstoken. Deze vraag is een sleutelvraag voor Jona in het hele boek en de climax van het verhaal. Erkent Jona hoe onjuist hij gehandeld heeft, toen hij enkel oog had voor het oordeel over Nineve?

| Mag je boos zijn op God?

| 10 | Daarop zei Jahweh: ‘U wilt die wonderboom sparen, waaraan u geen moeite besteed hebt en die u niet hebt laten groeien, die in één nacht is ontstaan en in één nacht is vergaan.’

De Heer heeft het eerste en laatste woord in dit Bijbelboek. Op Jona kan nu toegepast worden, wat door Job aan het slot van zijn spreken werd gezegd: ‘Zie ik ben te gering, wat zou ik U antwoorden? Ik leg mijn hand op mijn mond. Eén of tweemaal heb ik gesproken, maar zal daarmee niet voortgaan’ (Jb39:37-38).

| 11 | Zou ik dan die grote stad Nineve niet sparen, waarin meer dan honderdtwintigduizend mensen zijn die het verschil tussen hun rechter- en hun linkerhand niet weten, en daarbij veel vee?’

Jahweh stelt Jona net als aan het begin van het boek een vraag. Bij de verwijzing naar de 120.000 mensen die geen verschil kunnen maken tussen hun rechter- en linkerhand is er gedacht aan kleine kinderen die nog geen onderscheid weten te maken tussen goed en kwaad.⁵ De stad zou dan een bevolkingsgrote van ongeveer 600.000 mensen hebben gehad. Ondanks dat dit misschien vreemd klinkt voor de moderne mens die weinig vertrouwt is met het leven in de oudheid, wetn we vanuit een inscriptie dat Assurnasirpal II (883-859v.Chr.) 69.574 mensen uitnodigde voor een feest.⁶

5 J.D. Hannah, *Jona* (ATEA 3; Holzgerlingen:Hänssler, 2000), 572.

6 L.C. Allen, *The Books of Joël, Obadiah, Jonah and Micah* (NICOT; Grand Rapids:Eerdmans, 1976), 234; D.D. Luckenbull, *The Annals of Sennacherib* (Chicago:University, 1924), 116.

Het boek eindigt net als Nahum met een vraag. Bij Jona luidt dit vraag of Jahweh de stad Nineve niet zou sparen. Iedereen die het belang van deze vraag niet begrijpt, heeft de boodschap van het boek Jona niet begrepen, en iedereen die ‘nee’ als antwoord op deze vraag geeft, heeft geen geloof geschonken aan de boodschap van het boek.⁷ Wie vonden er in dit profetische boek genade? Er was genade voor Jona, genade voor de zeelieden, genade voor de mensen en dieren in Nineve en voor een tweede keer genade voor Jona. Wie is een God als u?

---

7 D. Stuart, *Hosea-Jonah* (WBC; Dallas:Word, 1987), 435,

7 Literatuur

- Alexander, T. Desmond. "Jonah and Genre." *Tyndale Bulletin* 36 (1985): 35–59.
- Allen, Leslie C. *The Books of Joel, Obadiah, Jonah, and Micah*. New International Commentary on the Old Testament. Grand Rapids: Eerdmans, 1976.
- Augustinus, Aurelius. *De stad van God [De Civitate Dei]*. Translated by Gerard Wijdeveld. Amsterdam: Ambo, 1983.
- Clements, Ronald E. "The Purpose of the Book of Jonah." In *Congress Volume Edinburgh 1974*, 16–28. Supplements to Vetus Testamentum 28. Leiden: Brill, 1975.
- Eissfeldt, Otto. *The Old Testament: An Introduction. The History of the Formation of the Old Testament*. Oxford: Blackwell, 1966.
- Ellis, E. Earle. "The Old Testament Canon in the Early Church: Biblical Interpretation in the New Testament Church." In *Mikra: Text, Translation, Reading, and Interpretation of the Hebrew Bible in Ancient Judaism and Early Christianity*, edited by M.J. Mulder and Harry Sysling. Compendia rerum Iudaicarum ad Novum Testamentum. Section 2. Literature of the Jewish people in the period of the Second Temple and the Talmud 1. Assen: van Gorcum, 1990.
- Hannah, John D. "Jona." In *Das Alte Testament. Erklärt Und Ausgelegt*, edited by John F. Walvoord and Roy B. Zuck, 3:557–573. Holzgerlingen: Hänssler, 2000.
- Holbert, John C. "Deliverance Belongs to Yahweh!: Satire in the Book of Jonah." *Journal for the Study of the Old Testament* 21 (1981): 59–81.
- House, Paul R. *The Unity of the Twelve*. Journal for the Study of the Old Testament. Supplement Series 97. Sheffield: Almond, 1990.
- Landes, George M. "Linguistic Criteria and the Date of the Book of Jonah." *Eretz Israel* 16 (1982): 147–170.
- van Leeuwen, Cornelis. *Hosea*. Prediking van het Oude Testament. Nijkerk: Callenbach, 1969.
- Limburg, James. *Jonah: A Commentary*. Old Testament Library. Louisville: Westminster/John Knox, 1993.
- Loretz, Oswald. "Herkunft Und Sinn Der Jona-Erzählung." *Biblische Zeitschrift* 5 (1961): 18–29.
- Neusner, Jacob, ed. *B. Shabbat*. The Babylonian Talmud: A Translation and Commentary 2. Nashville: Hendrickson, 2011.
- . "M. Shabbat." In *Mishnah*. New Haven; London: Yale University, 1988.
- Sasson, Jack M. *Jonah: A New Translation with Introduction, Commentary, and Interpretation*. Anchor Bible 24B. New York: Doubleday, 1990.
- Shepherd, Michael B. "Compositional Analysis of the Twelve." *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 120, no. 2 (2008): 184–193.
- Smith, Billy K., and Franklin S. Page. *Amos, Obadiah, Jonah*. New American Commentary 19B. Nashville: Broadman & Holman, 1995.

- Stuart, Douglas K. *Hosea-Jonah*. Word Biblical Commentary 31. Dallas: Word Books, 1987.
- Walton, John H. *Jonah*. Bible Study Commentary Series. Grand Rapids: Zondervan, 1982.
- Wiseman, Donald J. "Jonah's Nineveh." *Tyndale Bulletin* 30 (1979): 29–51.
- Wolfe, Rolland E. "The Editing of the Book of the Twelve." *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft* 53, no. 1 (1935).
- Wolff, Hans W. *Obadiah and Jonah*. Minneapolis: Augsburg, 1986.